دوا پەردە.. مەنسوور حکمەت.. وەرگێڕانی بۆ کوردی:کاوە عومەر

هەندێک یاداشت سەبارەت بە قەیرانی سیاسی ڕێژیمی ئیسلامی

٢٠٢٢\١٠\١٣

١– شێوەی کێشەکە

ئەوەی ئێرانی سێ ساڵی ڕابردوو لە بنەڕەتدا لە ئێرانی پێش ئەوە جیا دەکاتەوە، تێڕوانینی خەڵکە سەبارەت بە هەڵوێستی خۆیان لە پێوەندی لەگەڵ حکوومەتدا. ئەمە ئەوشتەیە کە لە ئێراندا گۆڕاوە. . نەک تەنیا لەسەر ئەو ڕاستییە بوەستن کە نابێت کۆماری ئیسلامی لە کاردا بێت، پێوستە بڕوات، بەڵکو ئەو باوەڕەش کە دەکرێ ڕووخێنرێت، دەبێ بڕووخێنرێت. ڕق و کینەی جەماوەری خەڵک بەرامبەر بە کۆماری ئیسلامی بەقەد خودی ئەم ڕژیمە کۆنە. کۆماری ئیسلامی هەر لە سەرەتاوە حکوومەتی کەمینەیەکی بچووک بووە کە لە بۆشاییەکی سیاسیدا، بە پاڵپشتی وڵاتانی رۆژئاوا و میدیاکان، لەسەر بنەمای سیاسەتێکی ئاشکرای مرۆڤکوژی، و پشت بەستن بە یەکێک لە خوێناوی ترین و توندوتیژ ترین سەرکوتکردنی سیاسی لە مێژووی سەدەی بیستەمدا بەپێوە ماوەتەوە. ئەگەر حکومەتێ سەرەڕۆیە بیەوێت لە جیهانی ئەمڕۆدا نموونەیەکی هەبێت، ئەمەیە. لەم بیست ساڵەدا، هەموو ڕۆژێک و هەموو شەوێک، ملیۆنان کەس لە ناخی دڵیانەوە نەفرەتیان لە بناغەکانی ئەم حکومەتە و بەرپرس و دامودەزگا و دەسەڵاتەکانی و ناو و سەرکردەکەی و سوپا و یاسا و زیندانەکەیان کردووە . ئەم هەستکردنە قووڵەی دوژمنایەتی لەگەڵ حکومەتی ئیسلامی لە ماوەی ئەم دوو دەیەدا، هەوێنی هاوبەش و بەشێکی بەردەوام بووە لە سایکۆلۆژیای زۆرینەی زۆری خەڵکدا. بەڵام ئەمڕۆ توخمێکی دیکەی دیاریکەر بۆ ئەم ڕۆحە زیاد کراوە و ئەویش هیوا و باوەڕە کە هەمیشە لە زیادبووندایە بۆ لە ناوچوونی نزیکی ڕژێم. ئەمە بزوێنەری ماتۆڕی بارودۆخی سیاسی ئەمڕۆی ئێرانە. خەڵک کەوتوونەتە ڕێ.

هەموو قەیرانی ڕێژیمی ئیسلامی لێرەوە سەرچاوە دەگرێت. جەمسەرگیری ئەمڕۆی فراکسیۆنەکانی حکوومەتی ئیسلامی و لێکترازان لە نێوان دوو خوردادی و باڵی راستڕەودا ریشەکەی لەمەدایە. لێرەدا چیتر باس لە

“قوتابخانە یان پسپۆڕی” و “ئابووری بازاڕ یان ئابووری دەوڵەت” و “شۆڕشی ئیسلامی بەڵێ یان نەخێر” ناکرێت. باسەکە لەبارەی مانەوەی حکومەتە لە بەرامبەر ئەم ناڕازییە قووڵە و بەئاگابوون و زیادبوونی جووڵەی خەڵکە.

دووی خورداد□□کان دەزانن کە کۆماری ئیسلامیی ئێستا دەبێت بڕوات. ئەوان دەزانن کە سیاسەتی باڵی ڕاست خێرا خەڵک دەباتە سەر ئەرکێکی بنەڕەتی و توندوتیژ لەگەڵ تەواوی دەسەڵاتدا و لەشکستی هەموو سیستەمەکەیان لەم شەڕەدا دڵنیایە. ئەوان بانگەشەی ئەوە دەکەن کە دەتوانن جۆری دووەمی کۆماری ئیسلامی بنیات بنێن کە بریتییە لە کۆماری ئیسلامیی دەستکاریکراو. توندوتیژی و لە سێدارەدان و سەرکوت و ئەشکەنجە و تیرۆر بۆ کۆمۆنیست و کرێکاران و ڕادیکاڵ و ژنان دەهێڵنەوە، بەڵام مەودای “کەسانی “خۆماڵی”” فراوانتر دەکەن. پێویستە ئۆپۆزیسیۆنی نەتەوەیی-ئیسلامی جارێکی تر یاری بکاتەوە. ئۆپۆزسیۆنێک کە سەردەمانێک گەمارۆی کۆماری ئیسلامیی خومەینی بازرگانیان دابوو و تەنانەت کاتێک ڕەتکرایەوە، بە شێوەیەکی ناڕاستەوخۆ وازی لە پشتیوانیکردنی ڕژیم نەهێنا. دووی خوردادییەکان پێیان وایە بەم شێوەیە و بە دروستکردنی هاوپەیمانێتییەکی نەتەوەیی-ئیسلامی بۆرژوازی خاڵی هاوسەنگی ئیسلامی نوێ لە ئێراندا دروست بکرێت و بۆ چەند ساڵێکی تر لە شوێنی خۆیدا دەمێنێتەوە. ئەمە ڕێگای هەڵهاتنە کەئەمانە نیشانی ئەدەن بە هاوڕێ نیگەرانەکانیان لە باڵی ڕاست.
بەڵام باڵی ڕاست ڕازی ناکرێت. ئەمانە وێنەیەکی واقیعی تریان لە دینامیزمی گۆڕانکاری سیاسی لە ئێراندا هەیە. دەزانن حکومەت و ئیسلام زۆر بێ ڕەگ و ڕیشەن بۆ ئەوەی شوێنێکیان هەبێت بۆ پاشەکشەکردن. ئەوان دەزانن کە یاری بە ئاگر دەکەن. ئەوان نیگەرانن، و بارودۆخی ساڵانی ڕابردوو وەک شایەتحاڵێک دەبینن کە “گەشەسەندنی” جیهانی سیاسی “کەسانی ناوخۆیی” دەتوانێت بە خێرایی ببێتە هۆی بەرزبوونەوەی هێزێکی گەورەی خەڵک کە بەدوای ڕووخاندا دەگەڕێن لە بواری سیاسیدا. بە پێچەوانەوە دەیانەوێت مەودای “کەسانی ناوخۆیی” سنووردار بکەن. ئەوان ناچارن بەدواداچوون بۆ دۆزینەوە و ڕەتکردنەوەی سیاسی و نەهێشتنی جەستەیی “خائین” و “دزەپێکەر” لە ڕیزەکانیاندا بکەن. ئەوان دەیانەوێت تا دەتوانن لەگەڵ توندوتیژیدا بمێننەوە. یەکدەنگی و دیسپلین و گوێڕایەڵی پێویستە.

و د□خی هەموو حکومەت و دۆخی هەردوو فراکسیۆنەکە چارەسەر ناکرێت و

نائومێدانەیە. لەڕووی بابەتییەوە، بەبێ گوێدانە هەر سیاسەت و هەوڵ و ڕێوشوێنێک لە لایەن هەموو لایەکەوە، کۆماری ئیسلامی و ئیسلامی سیاسی هیچ ڕێگایەکی دەربازبوونیان لەم دۆخە سەختە نییە. بۆچی؟

١- چەقبەستوویی ئابووری:

هیچ جۆرە سەقامگیرییەکی سیاسی ڕێژەیی، چ جای هاوسەنگییەکی کۆمەڵایەتی بەردەوامتر، بەبێ کرانەوەیەکی بنەڕەتی ئابووری لە ئێراندا مومکین نییە. بەڵام ئاسۆیەکی وەها بە ڕەهایی بوونی نییە تا ئەو کاتەی ڕژێمی ئیسلامی لە کاردا بێت. کۆماری ئیسلامی ئێران بۆرژوازی لە چنگی شۆڕشی چەپی دژە پاشایەتی-دژە دەسەڵاتخوازی ساڵی ١٩٧٩ ڕزگار کرد. بەڵام هێنانەکایەی سەرمایەداریی ئێران و گەشەکردنی لە چوارچێوەی جیهانیی سەرمایەداریی ئەمڕۆدا و گۆڕینی بازاڕی ناوخۆیی لە ئێران بۆ بەشێکی دینامیکی و ئۆرگانیکی ئابووریی سەرمایەداریی جیهان، دژایەتیی تایبەتمەندییە جەوهەریەکان و دۆخی مێژوویی-سیاسیی ڕژیمی ئیسلامییە . رۆژهەڵاتی ناوەڕاست، تا ئەو کاتەی ئیسلامی سیاسی لێ بنەبڕ نەکرا بێت، تا ئەو کاتەی پرسی عەرەب و ئیسرائیل نەگەیشتبێتە کۆتاییەکی دیاریکراو، تا ئەو کاتەی ئایندەی سیاسی رۆژهەڵاتی ناوەڕاست و سەقامگیرییەکەی و پەیوەندییەکانی وڵاتان بێت و خەڵکی ئەم ناوچەیە لەگەڵ دونیای رۆژئاوا نادیارن و جێی متمانە نین، لە روانگەی بۆرژوازی و کۆمپانیا و وڵاتانی رۆژئاوا لە کۆتایی لیستی هەناردەکردنی سەرمایە و گواستنەوەی تەکن□□جیا و فراوانکردنی بازرگانی دەرەکی دایە. رۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە رووی ئاید□□□ژیا و سیاسەت و رۆشنبیرییەوە، بێبڕیارترین ناوچەیە لە جیهاندا. سەرمایە، تەنانەت سەرمایەی پیشەسازیش، گەشت ناکات بۆ ئەم ناڕوونییە و لە سەردەمێکدا کە شۆڕشێکی تەکنیکی گەورە لە ئارادایە، ڕەگ و ڕیشەی لەم ناڕوونییە دانادات. ئیسلامی سیاسی و کۆماری ئیسلامی لە خودی ئێراندا بەشێکە لە کێشەی دواکەوتوویی و چەقبەستوویی ئابووری لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا. نەک هەر ناتوانێت ببێتە فاکتەر و توخمێکی پێشەنگی گەشەی خێرای سەرمایەداری لە ئێراندا، بەڵکو یەکێکە لە بەربەستە یەکەمەکانی. ئەم دژایەتییە تەنیا ڕاستڕەو و ئیسلامییە توندڕەوەکانی ئێران ناگرێتەوە. فراکسیۆنی دووەمی خوردادیش لە هەمان چەقبەستووییدایە. “دیالۆگی شارستانیی□تەکان” و “باشکردنی پەیوەندییەکان” لەگەڵ وڵاتانی رۆژئاوا و تەنانەت کردنەوەی باڵیۆزخانەی وڵاتانی رۆژئاوا گۆڕانکارییەکی بەرجەستە لەم وێنە گشتییەدا نادات بەدەستەوە. باسەکە لەسەر چارەسەرکردنی گرژییەکان و باشترکردنی پەیوەندییە دیپلۆماسییەکان لەگەڵ رۆژئاوادا نییە

(ئەمەش بەبێ ئەوەی دووی خوردادیەکان لە باڵی راست بدەن لەرێگەوە ، مومکین نییە). کێشەکە لەوەدایە ئەگەر بیانەوێت سەرمایەداری ئێران بە بەشداری و پشتیوانی سەرمایە و وڵاتانی رۆژئاوا پرۆسەیەکی نوێی ئاوەدانکردنەوە و کەڵەکەبوون ئەزموون بکات، ئەوا نەرەی دەوڵەتی سەرمایەداری و تەواوی بۆرژوازی و نوخبەی سیاسی و فیکری ئێران بەرەو رۆژئاوا دەبێت دەبێ ئەوەندە ئاشکرا و گشتی و سەرنجڕاکێش بێت، بە جۆش و خرۆش و ئایدیۆلۆژیک بێت کە ئێران ببێتە بنکەیەکی جددی و بە ئاشکرا لایەنگری ڕۆژئاوا لە ناوچەکەدا. وڵاتانی وەک میسر و تورکیا، بە هەموو ڕاگەیاندنی دەسەزییان بە ڕۆژئاوا و ئەمریکا و بە هەموو پەیوەندییە سیاسی و سەربازییە نزیکەکانیان لەگەڵ ڕۆژئاوا، هێشتا لە ڕووی ئابوورییەوە ناوچەیەکی فەرامۆشکراوی جیهانن. گەشەسەندنی سەرمایەداری ئێران پێویستی بە نزیکی و یەکێزییەکی نێودەوڵەتی هەیە تەنانەت زۆر لەوە زیاتریش لەم وڵاتانە. دابینکردن و گەرەنتیکردنی ئەم ڕادەیە لە نزیکایەتی، تەنانەت ئەگەر دوو خوردادی خۆیان بیانەوێت، لە دەرەوەی بازنەی دەسەڵات و چارەنووسی مێژوویی ئەم بزووتنەوەیەدایە. شکستی یەکلاکەرەوەی ئیسلامی سیاسی یەکەم مەرجی ئەم پرۆسەیەیە. بەڵام ئەو بزووتنەوەیەی کە شکست بە ئیسلامی سیاسی دەدات، بە پێی پێناسەیەکی تر ناتوانێت ئیسلامی بێت یان بمێنێتەوە. ئەمەش دەمانباتە سەر ڕستەیەکی سادە. تەنانەت ئەگەر وەڵامێکی سەرمایەداریش بۆ ئابووری ئێران هەبێت، هەرچەندە کورتخایەن بێت، ئەم وەڵامە لە ناو حکومەتی ئیسلامییەوە نادرێتەوە. فراکسیۆنەکانی حکومەتی لە ڕوانگەی ئابوورییەوە لە چەقبەستوویی مێژوویی دان. بە لەبەرچاوگرتنی بارودۆخی ئابووریی ئێران، بە لەبەرچاوگرتنی داخوازی و چاوەڕوانی ئابووریی گەلی ئێران، بەبێ وەڵامی ئابووری، تەنانەت ئەگەر وەڵامێکی مامناوەندیش بێت، هاوسەنگی سیاسی بۆ هیچ حکوومەتێکی بۆرژوازی لە ئێران نەماوە. نە راستڕەو، نە دووی خوردادی رێگەی دەربازبوونیان لەو قەیرانە نییە. ئەهریمەنە ئابووریی کۆماری ئیسلامی بەرەو ڕووخان پاڵ پێوەدەنێت. نە لێدان و داخستن و نە گەشەپێدانی “ناوخۆییەکان” وەڵامی ئەم کێشەیە نین.

٢- چەقبەستوویی سیاسی: .

ئەگەر دۆخی ئابووری ئێران سەرئەنجامی کۆتایی ڕژێمی ئیسلامی دیاری بکات، دۆخی سیاسی ئێستای حکوومەت ئاماژەیە بە ئەوەی کە “هەر ئێستا گەیشتووەتە ئەم “کۆتاییە. کۆماری ئیسلامی توانای حوکمڕانی خەڵکی ئێرانی لە دەست داوە. کۆماری ئیسلامی بەرهەمی شۆڕشی ۱۹۷۹ نییە. ماوەی نێوان ۲۲ بەهمەن ۵۷ بۆ ۳۰ خورداد ٦٠ قۆناغی

دیاریکردنی دەسەڵاتی سیاسی دوای ڕووخانی دەسەڵاتی پاشایەتی بوو لە ئێران. هەرچەندە شتێك لە ژێر ناوی کۆماری ئیسلامی دامەزرا، بەڵام یەکەم: ئەو حکومەتە لە بنەڕەتدا وەك حکومەتێکی هاوپەیمانی کاتی لە تێپەڕیندا لە ئێراندا دروست بوو. بۆ ڕوانگەی هیچ کەسەوە، کێشەی دەسەڵات و حکوومەت بۆ تەواوی چارەسەر نەکرا بوو، دووەمیش: نەک هەر خودی حکوومەت بۆ توندترین گۆڕانکاری و گۆڕانکاری لە ڕێکخستنە ناوخۆییەکاندا بوو، بەڵکو مەودای دەسەڵاتەکەی لە ئێران کەم بوو، و لە ئێستادا بزووتنەوەیەکی جەماوەری دەستی کردبوو بۆ لابردنی. دوو خوردادی ئەمەیە پێیان خۆشە ئەوە لە بیر بکرێت کە تا ٣٠ خوردادی٦٠ سەرۆك وەزیران و سەرۆك کۆمار و زۆربەی ئەندامانی کابینەی ئەم دەسەڵاتە مەلا نەبوون، هێشتا حیجاب لەو شارەدا ناچاری نەبوو، ڕۆژنامە جۆراوجۆرەکان و زۆرێك لە ڕۆژنامە کۆمەنیستەکان (و نەك تەنها ئەو ڕۆژنامەکانی سەرپاسدارەکان) و ئەشکەنجەدەرەکانی پێشوو و ڤۆڵتەرە ساختەکانی ئەمەیە) سەرەڕای هەموو گاڵتەجاڕییەکانی حکوومەت بۆ بەردەوامی بڵاودەکرانەوە. ئەنجومەن و ڕێکخراوی سەربەخۆی کرێکاری سەرەڕای توندوتیژیی جەماوەری ئیسلامی هەبوون و کاریان دەکرد، بزووتنەوەی خوێندکار لە بنەڕەتدا لە ژێر سەرکردایەتی چەپدا بوو. ملهوڕ هەبوو، بەڵام ملهوڕێک سەرکەوتنی بەدەست نەهێنابوو. ئەم حکومەتە، بەم شێوەی ئێستای، بەرهەمی هێرشی خوێناوی و سەربازی-پۆلیسی لە ٣٠ی خەرمانانی ١٣٦٠ بەدواوە و کوشتاری بەرفراوانی ئۆپۆزسیۆنە لە ئێراندا. کۆماری ئیسلامی بە سەرکوت هاتە ئاراوە و بە خنکاندن لە کاردا مایەوە. سەدان هەزار کەس لە چنگی ئەم دەسەڵاتەدا گیانیان لەدەست داوە. ئەم دەسەڵاتە نوێنەرایەتی کارەساتێکی گەورەی ئینسانی دەکات، کە هۆلۆکۆستێکی ئیسلامییە. ئەمەیە خەڵک تەحەدای تاکە پایەی حکومەتیان کردووە، واتە سیاسەتی سەرکوتکردن. کۆمارێکی ئیسلامی کە نەتوانێت سەرکوت بکات، دەڕووخێنرێت. وە ئەمەش بە تەواوی گەیشتوینەتە ئەم دۆخە. خەڵکی ئێران ڕایانگەیاندووە و سەرانی حکوومەتیش تێگەیشتوون کە پرسەی ڕووخاندنی حکوومەت دەستی پێکردووە. ئەمە پێشهاتێکی نوێیە. ئەو کەسانەی ئەمە بۆ خستنە خوارەوەی ڕژیمی ئیسلامی هاتنە مەیدان، زۆربەیان ئەو نەوەی نوێیەن کە چاویان بەڕووی ئەم حکومەتەدا کردەتەوە. ئەوان بە پێچەوانەی کەمترین چاوەڕوانی مرۆڤەکانی ئەمڕۆ لە ژیان، لە ئازادی و کەرامەتی مرۆڤ دەبینن و نایانەوێت. هیچ چارەسەرێک بۆ ئەمە نییە. چارەسەرە قبووڵ ناکات. نەبوونی تایبەتمەندیی سەرکوت، کێشەی هەلومەرجی ئەمڕۆی ئێرانە. خاڵی دەستپێکی قەیرانە. بۆیە سیاسەتی سەرکوتکردنی زیاتر وەڵام نییە.

چاوەڕوانی و ئایدیاڵەکانی ئەو بزووتنەوەیە کە ئێستا بۆ ئازادی لە ئێراندا پێکدەهێنرێت، ئەوەندە فراوان و هەمەلایەنە و ڕادیکاڵە کە چوارچێو□ ز□یلەکەی بەناو کۆمەڵگەی مەدەنی دووی خوردای تەنا□□ت بۆ یەک ڕۆژیش ناتوانرێت لە قاڵب بدرێت. ئازادی رێکخستن و مانگرتن و حزبایەتی، ئازادی رۆژنامەگەری، جیاکردنەوەی ئایین لە دەوڵەت و نەك هەر ئەمە، بەڵکو دیاریکردنی ئەرکی بنچینەیی بە تەواوەتی ئایین لە کۆمەڵگا، مسۆگەر کردنی ئازادی ژن، مۆدێرنیزم، مافی تاك و مافی مەدەنیە فراوانەکان، بەشداریکردنی ڕاستەوخۆی خەڵک لە سیاسەت و حکومەت بە ڕادیکاڵ ترین و بێ سازشترین شێوە دەخرێتە پێش ڕیزەکانی ئەم بزووتنەوەیە. ئەمە ئیتر ئەو بزووتنەوەیە کەم ئەزمون و خۆشباوەڕەی ساڵی ١٩٧٩ نییە. ئەم بزووتنەوەیە ڕەنگدانەوەی هەموو ئاڵۆزی و پێگەیشتنی جیهانی ئەمڕۆ و نەوەی ناڕازیی ئەمڕۆی ئێرانە. ئەو بزووتنەوەی کە ئەمڕۆ لە ئێران دەتوان□ پ□کرد دەستی پ□شەنگی یەکەم شۆڕشی سۆسیالیستی سەدەی بیست و یەکەم بێت.

بیرۆکەی ئەوەی کە بزوتنەوەی دووەمی خورداد دەتوانێت ببێتە بەربەستێک ل□ بەردەم ئەم شەپۆلەدا یان کەناڵێک بێت بۆ ئەوەی لە نەزمی هەبوودا بەرەو هەمووارکردنی بەشەکی و نیوەناچڵ ببات، خەیاڵێکی منداڵانه.

٣- بنبەستی کولتووری:

ئیسلام لە لەناوچوندایە. ئیسلام لە ژیانی خەڵکی ئێراندا بەرەو نەمان دەچێت. نەک هەر لە حکومەت و پەروەردە، بەڵکو لە دیمەنی شارەکان، لە جیهانی ناوەوەی هەر مرۆڤێک، لە قووڵایی هەست و سۆز و کولتووری تاکەکەسی، لە هۆشیاریان، لە پەیوەندیی ڕۆژانەیان لەگەڵ یەکتر. ئیسلام لە داڕماندایە، هەروەک چۆن ئایین و نەزانی بەگشتی دەبێ لەناوبچن. دەبێت پشت سەر بنرێت. ئێران کاردانەوەی بەرفراوانی دژە ئیسلام بەخۆیەوە دەبینێت. دەسەڵاتی سیاسی ئایندەی ئێران چ چەپ بێت یان ڕاست، شۆڕشگێڕ بێت یان کۆنەپەرست، تەنیا دەتوانێت نائایین بێت. خەڵک بناغەکانی شوناسی ئایینییان هەژاندووە. کۆماری ئیسلامی ناتوانێ بمێنێتەوە، لەوانە و بە تایبەت ل□ بەرئەوەی ئایینییە. ئیسلامییە باڵی ڕاست بە لێدانی تەپڵی ئیسلامیەت تەنیا بێزاری گشتی زیاد دەکات و ئاگری یاخیبوون و ڕاپەڕین هەڵدەدات. بەڵام لە دووی خورداد□کانیش هیچ چارەسەرێکیان پێ نییە. بیرۆکەی ئەوەی کە خەڵکی ئێران لەدژی ئیسلامی محەمەدی ڕاپەڕن و بێنە مەیدان، پاشان ئیسلامی "پرۆتستانت"ی نیوە کوڵاو بخەنە سەر تەخت و ل□ نێوان عەمامەکاندا هەڵدەبژێرن، بە شێوەیەکی

گاڵتەجاڕانەو گەمژانەیە. ڕەوتی پێشهاتەکانی داهاتوو لە ئێراندا چوارچێوەی ئیسلامیزم دەشکێنێت و لەگەڵیدا هەموو ڕەوتە ئیسلامیەکان، لە خاتەمی و ڕاپەڕینی ئازادییەوە تا دەگاتە بەشی فراوانی ئەپۆزسیۆنە ئیسلامییەکان و ڕۆژهەڵاتخوازەکان(شەرقیەکان،وەرگێڕ) کە لە ئەنجامی هەڵوەشاندنەوە و گۆڕانکارییەکانی حیزبی توودە و بەرەی میللی دروست دەبن بەرەیەک کە بە مانایەکی مێژوویی فراوانتر بەڕاستی دەبێ لە ئەندێشەی ئیسلامییە " خۆمانە"یەکانەوە هەژمار بکرێن هەندەی تر گۆشەگیرتر و دابڕاو بن. دووهەمی: خۆردادیەکان هەرچی بچێنن، خۆیان دروێنەی ناکەنەوە. ئەمە کەمپێکی ناپایەدارو تێپەڕکردنە.

کێشەکەیە ئەمەیە. ناتەبایی کۆماری ئیسلامی لەگەڵ ژیانی ئابووری ئێراندا، ئیتر چاوەڕوانی و پێداویستی سیاسی و فەرهەنگی زۆرینەی ڕەهای خەڵکی ئاشکرا بووە و خەباتەکی بەرفراوانی کۆمەڵایەتی بۆ چارەسەرکردنی ئەم دژایەتییە لە ئێران دەستی پێکردووە. کۆماری ئیسلامی لە لێواری هەڵدەردایە. باڵی ڕاست ناتوانێت دەسەڵات بپارێزێت. چەکی سەرکوتکردن و ترساندن بۆ کۆنەکە و خاو بوتەوە. گۆڕانکاری قووڵی دەخۆکە چارەهەڵنەگرە. بەڵام پەرەسەندن لەو شوێنەدا ناوەستێت کە دووی خوردادیەکان دەیانەوێت. هیچ خاڵێکی هاوسەنگی لە ئیسلامی نوێدا نییە.

سەبەری ئەم ڕاستییە قورسایی لەسەر هەموو سیاسەت و کردارەکانی باڵەکنی حکومەت دادەنێت. فراکسیۆنەکانی ڕژێمی ئیسلامی بۆ بە ئەوەی بەڕاستی نیازی بردنەوەیان لە یەکتری هەبێت، شەڕی یەکتر دەکەن. لە یەکتر دەدەن بەبێ ئەوەی بەڕاستی هەوڵی لەناوبردنی بەرامبەرەکەیان بدەن. ئەوان بانگهێشتی ئارامی دەکەن بەبێ ئەوەی بیانەوێت ئارام بمێننەوە. ئەوان لە کودەتا دەترسن بۆ ئەوەی ناچار نەبن ئەو کارە بکەن. ناچارن شەڕی یەکتر بکەن، چونکە لە سەرکەوتنی تاکلایەنەی لایەنی بەرامبەردا لەناوچوونی هەموو سیستەمەکە دەبینن. ئەم شەڕە بۆ ئەوەیە کە سەروەری نیزام بگرێتەوە کە تەنیا چوارچێوەیە بۆ پاراستنی دەسەڵاتی هاوبەشی ئیسلامییەکان لە ئێراندا. ئەمەش خستنەڕووی خاڵی کۆتایی ململانەی نێوان ئەو دوو فراکسیۆنە ، هەروەها شێوازی نزیکبوونەوەی هەریەکەیان لە گەڵ خەڵک و بزووتنەوەی رادیکاڵ لە ئێرانداداری دەکات.

هەروەها واقیعە ئابووری و سیاسی و فەرهەنگییەکانی ئەمڕۆی ئێران و بنبەستی هەمە لایەنەی ڕژێمی ئیسلامی و ئیسلامی سیاسی لە ئێراندا

شێوازەکانی ژیانی دوای کۆماری ئیسلامیش دەخاتە ڕوو. چ هێزێک دەبێتە ئەکتەری سەرەکی لە گۆڕەپانی ڕووخاندن و دیاریکردنی وێنەی سیاسی داهاتووی ئێران. ڕیزبەندی ستراتیجیەکانی تر لە کۆمەڵگای ئێراندا چی دەبن؟ چ سیستمێکی سیاسی چانسی سەرکەوتنی هەیە لە ئێران؟ دەبێت لە بەشەکانی داهاتوودا ئاماژە بەم خاڵانە بکەین.

٢- ڕاکردن لە سەرکەوتن!

لە بەشی پێشوودا وتمان کە بنبەستی ئابووری، سیاسی و فەرهەنگی ڕێژیمی ئیسلامی وای کردووە کە هیچ جۆرە هاوسەنگییەک و خاڵێکی دیکەی هاوسەنگی ئیسلامی لە کۆمەڵگادا جێگیر بکرێت. بە واتایەکی تر، دۆخێک کە کۆماری ئیسلامی، بە هەر جۆرێک بێت، لە سەقامگیرییەکی سیاسی ڕێژەیی، لە هەلومەرجی متمانەی خەڵک بە حکوومەت، بتوانێت وەک چوارچێوەیەک بۆ باشتربوون و سەقامگیری دۆخی ئابووری کار بکات، مەحاڵە. ئەم قەیرانە سیاسییە لە چوارچێوەی ئیسلامدا کەم نابێتەوە. ئابوری ئێران لەچوارچێوەی ڕێژیمێکی ئیسلامیدا ڕوو لە گەشەکردن و ئاوەدانکردنەوە و کارکردێکی ئاسایی ناکات. بزووتنەوەی رزگاری فەرهەنگی و مافی تاك و مەدەنی لە ئێراندا لە چوارچێوەی رژێمێکی ئیسلامی لە توندوتیژی و میلیستاریستیدا بەدەستنایەت. ئەم ڕاستیانە بە ناچاری قاڵبی کۆماری ئیسلامی دەشکێنن. خاڵی هاوسەنگی ئابووری، سیاسی و فەرهەنگی داهاتوو لە کۆمەڵگای ئێراندا، هەرچییەک بێت، سەر بە سەردەمی دوای دەسەڵاتی ئیسلام دەبێت.

ئەم واقیعە جێپەنجەی خۆی لەسەر پەیوەندی و ململانێی نێوان فراکسیۆنەکانی حکومەت بەجێهێشتووە. مەودای کارکردنی هەریەکەیان بە توندی سنووردار کراوە. بە تایبەتی سەرەڕای ململانێی جددی و بە بڕوای من ئاشت نەکراوەی کوتلەیی، چارەنووسێکی هاوبەشی قووڵ لقە جیاوازەکانی کۆنەپەرستی ئیسلامی لە ئێراندا بەیەکەوە دەبەستێتەوە. ڕاستڕەوەکان و کۆنەپەرستەکان پێکەوە شەڕ دەکەن، بەبێ ئەوەی بەڕاستی بەدوای سەرکەوتنی تاکلایەنەی خۆیاندا بگەڕێن. لە یەکتر دەدەن، لە هەمان کاتدا، خەمی شکست و لەناوچوونی تەواوەتی کوتلەی نەیاریان هەیە. بە هەمان ئەو دەستانەی کە لە یەکتر دەدەن، چەناگەی یەکتر دەگرن بۆ ئەوەی بەرامبەرەکە نەکەوێت. ئەمە شەڕەکە لەسەر سەپاندنی ڕێککەوتن. شەڕەکە بە هەژموون لەناو دەسەڵاتی ئیسلامیدا. شەڕەکە نەک بە نەهێشتنی دوژمن، بەڵکو بە ئەوەیە کە خۆی تەسلیمی سیاسەتەکەی بکات. لێرەدایە کە لایەنێکی دیکەی چارەسەرنەبوونی قەیرانی حوکمڕانی ڕێژیمی ئیسلامی سەرهەڵدەدات و ئەویش ئیفلیجی سیاسی و کردەیی هەردوو فراکسیۆنە. دۆخێک کە وا

دەكات پێويست بكات بە خێرايى لە دياريكردنى ئەركى كۆتايى لەگەڵ يەكتر بكشێنەوە، تەنانەت لە كاتێكدا كە وا ديارە مەرجەكان ئامادەن بۆ لێدانێكى يەكلاكەرەوە لە لايەنى بەرامبەر. وە بە حەتمى دواى هەر دوئێلێكى تەواونەكراو و هەر ڕووبەڕووبوونەوەيەكى نيوە كاريگەر، لە بەردەم خەڵكدا لە پێگەيەكى لاوازتردا دەبن. با ئەم دژايەتييە بشكێنين.

“مەهێڵن كودەتا ئەنجام بدەين”!

لە ماوەى يەك ساڵى ڕابردوودا باڵى ڕاست دوو جار لە لەزمانى ڕێبەرانى سپاى پاسدارانەوە هەڕەشەى كودەتايان كردووە. يەكەم جار دواى شەڕى كۆڵانەكانى تاران لە مانگى تيردا و ئێستاش دواى قەيرانى دواى هەڵبژاردنى شەشەمين مەجليسى ئيسلامى و ڕواوەكەى بەرلين. دووى خورداديەكان هەر دوو جاركە بە سووكايەتى و تەنانەت گاڵتەجاڕييەوە مامەڵەيان لەگەڵ ئەم هەڕەشانە كردووە. كودەتا خۆكوشتنێكى سياسييە. سەرەتا خۆكوشتنى باڵى ڕاست و پاشان بێ گومان خۆكوشتنى تەواوى سيستەمى ئيسلامى دەبێت. ئەگەر كودەتاى راست بيەوێت كودەتا بێت، دەبێت كودەتايەكى سەربازى بێت (دەستەواژەى گاڵتەجاڕانەى “كودەتاى سياسى و فەرهەنگى خشەكى سوپاى پاسداران”! بە تەواوى بێتوانايى ڕاستەكان وەبير دەهێنێتەوە لە گرتنەبەرى هەنگاوێكى زەبروزەنگ ئامێزى هەمەلايەنە و يەكلاكەرەوەى”. دژى دووخورداديەكان). ئەگەر كودەتا كودەتا بێت، دەبێت ببێتە هۆى دەستگيركردن و لەكارلابردن و دەستبەسەركردن لە ماڵەوە و دادگاييكردنى سەركردە سەرەكييەكانى دووخورداديەكان. بەڵام ئەمە، يەكەم، باڵى ڕاست دەخاتە بەردەم خەڵكەوە بەبێ هيچ بەربەستێكى سياسى و ئايديۆلۆژى، بەبێ هيچ قەدەغانێكى پڕوپاگەندە، دووەم، كۆتايى بە هەر بيرۆكەيەكى چاوەڕوانى و سەبر دەهێنێت بە هيواى چاكسازى لە سەرەوە لەنێو خەڵك. وە سێيەم: بە فەرمى بە خەڵك ڕادەگەيەنێت كە توندوتيژى فەرمانى ڕۆژە و تەنها توندوتيژى كاردەكات. ئەگەر كودەتاى ڕاستڕەو تەنانەت ئەو بەيانييە بەڕەو شەويش بباتەوە، دەبێت جارێكى ديكە چاوى خۆى بكاتەوە بەڕووى كۆمەڵگايەكدا كە لە ڕاپەڕيندايە بۆ ڕۆژى دواتر. وە لێرەدايە كە هەموو چاودێرێكى سياسى، لەوانە و بە تايبەت بزووتنەوەيەكى وەك موجاهيدينى شۆڕشى ئيسلامى لە هێڵى دووى خورداديەكان، بە ئاسانى دەبينێت كە كودەتاى ڕاستڕەو ڕووبەڕووى دژە كودەتاى خەڵكە، و بەرپەرچدانەوەى -كودەتاى خەڵكى خاتەمى و دووهەمى خورداديەكان ناگەڕێتەوە، بەڵكو داواكارى تەواوى حكومەت.بەيەكەوە دەيپێچێتەوە. موجاهيدەكانى شۆڕشى ئيسلامى نموونەى كودەتاى شكستخواردووى گۆرباچۆف يان لە ساڵى ١٩٩٢ لە بيرە. كودەتاچييەكان شكستيان هێنا،

بام گرباچڤیش ل ژیاندا نما. گومانی جددی هی ک کماری ئیسلامیی ئران دوای کودتایکی توندوتیژانی استوی چند هفتیک لموبر ل تاران هشتا حکومتکی هی. کودتای استوکان، سرتای قیرانی شگانل ل ئران دبت. شار جربجرکان بخرایی لژر کنتری ژیمی ئیسلامی دردچن. کخراو چپ و ووخنرکان ب ئاشکرا هنگاو دنن بردم شانن. هز نیزامییکانی ژیم لک جیادکرنو و لچک دائمارن. اپین دست پدکات. ب حتمی دبت بای است وریا بت کودتا ئنجام ندات. ئاگادار بت سرنکویت. ئاگادارین فراکسینی دووی خورداد نهن. (ناعقانییتی کودتا ب است، ب مانای ئو نیی ک ت بکرتو. است نک هر بزووتنویکی یکگرتوو نیی ک ئاسیکی ستراتیژی وونی هبت، بکو نگ ل هلومرجکدا بت ک ب هر شویک بت دساتی حکومت ب ناسک دزانن). ، هنگاوکی لم جر خاکی باشتر ب مانوی بزووتنوک ئیسلامی وک ئپزسینکی سربازی و تیرریستی ل ناوچکدا ببین – شتک ک دبت خکی ئران ب زر گری لبکات)

بهر حا ئم دخکی دژ بیک ، وات ناچاری خبدوورگرتن ل سرکوتنی تاکلاین، ب تواوی دگتو ب ئوی ک کماری ئیسلامی گیشتووت کتایی ختکی و خک چاوی دکن. کرکی قیرانی ئستا و کرکی سرهدانی فراکسینی دووی خورداد درئنجامی ئو استیی ک درژدان ب حوکمانی بیست سا بو شویی ک بای استی برامبر تا ئستا خواستی بوو، محا. بوونی جمسری سیم، وات بزووتنوی خک ب ووخاندنی حکومت، دستی بای است دبستتو ل ئنجامدانی شی خی لگ بای برامبر تا کتایی. تاک هیوای ئم وت ئویی ک کوتلی برامبر ل ئاکامی کردارکانی بترسنت و چالاکیکانی خاو بکاتو و ایبکشت ناو پرسیکی درژخاینی سازان و دابشکردنی دساتو، ک تیدا دوو خوردادی بردوام هژموونک پشتاست دکنو و و ل همان کاتدا باسی ”چاکسازی“ و ئگری گینی ئاشتیانی حکومت ب خک ب زیندووی بهنو. ئمش ب واتای پاراستنی دخی ئستا دت. ل ئاکامدا هوی سرکی راست ب ئامانجی گوشار خستن سر ”هموار“ی دووی خوردادیکانن. و لم هودا گرنگترین و باوترین تاکتیکی استکان ئویی ک هش و هشداریی بدات هز دووی خوردادیکان ل دژی نزیکبوونو و کردنوی رگ ب هز ”ناناوخییکان“ و ”تکدرکان“. تمتبارکردنی خیانت ل سیستم

و هاوکاری لەگەڵ دوژمن، چەکی ستراتیژی ڕاستە لەم ململانێی دەسەڵاتدا. پڕوپاگەندەی بەردەوامی ڕاست و دەست چەقاندنەوە سەبارەت بە "سازشکەکان" و "هاوپەیمانەکان"ی بزووتنەوەی دووی خەرداد لەگەڵ "بێگانە" و دوژمنانی سیستەم، ناچارکردنی بەردەوامی بزووتنەوەی دووەمی خورداد بە دیاریکردنی سنوورەکان لەگەڵ هێزەکانی دەرەوەی حکوومەت و لەگەڵ داخوازییە ڕادیکاڵەکانی خەڵک، بەدەستهێنانی ڕاگەیاندنی بەیعەتی یەک لە دوای یەک، نیزام و ئیسلام و وەلایەتی فەقیە لە ڕێبەرانی بزوتنەوەی دووەمی خوردادن، هەموویان بە ئەوەی بزووتنەوەی دووەمی خورداد لە دەقی ڕژێمی ئیسلامی لە چوارچێوەی هەژموونی ڕاست. لە ڕووداوەکانی مانگی حوزەیران، بزووتنەوەی دووی خورداد دەنگێکی بەرزکردەوە بە شەرمەزارکردنی ئەو کەسانەی کە "ململانێیان هێنایە دەرەوەی زانکۆ". لە ڕووداوەکانی ئەم دوایییەدا هێرش بە سەر حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری بووەتە فۆرمی سەرەکی ئەم ڕاگەیاندنە وەفادارییە بە حکومەت و بەگشتی سیستەمەکە. ئەمە زۆرترین شتێکە کە پێویستە ڕاست وەک سەرکەوتن هیوای بۆ بخوازێت. هێشتنەوەی دەستی باڵا لە حکومەتێکی ئیسلامیدا کە تیایدا بزووتنەوەی دووی خورداد ڕۆڵی هەبێت لە کۆنترۆڵکردنی ناڕەزایی خەڵک لە بوارێکی دیاریکراودا. ئەم هاوسەنگییە (کە لە سێ ساڵی ڕابردوودا تایبەتمەندی بە دۆخی ڕژیمی داوە) لە بنەڕەتدا دەتوانێت تا چەند بەردەوام بێت، بێگومان بابەتێکی دیکەیە. جەوهەری ناڕەزایەتی دووهەمی خوردادیش هەر هەمان شتە، کە ئەم دۆخە ناتوانێت بەردەوام بێت.

"خەڵک ئارام بکەرەوە"

ئەگەر ڕادەستکردنی کەرەستە تەقلیدییەکانی سەرکوتکردن و هەوڵدان بە کودەتا هیچ کام لە کێشەکانی ڕاست چارەسەر نەکات، لەم دیوی هاوکێشەکەدا بزووتنەوەی دووی خورداد کە بە ڕواڵەت بوونی خەڵکی قەرزاری بەشداریی خەڵکە لە قۆناغی سیاسەتی هەڵبژاردندا، بە شێوەیەکی سەیر، ئەم "بنکە سیاسییە" بە هی خەڵکی ناودەبات، خەڵکی لە مەیدان بەدوور دەگرێت. لە هەموو قەیرانێکی سیاسیدا وا دیارە کە دووی خوردادییەکان هەنگاوێک لە شکستپێهێنانی نەیار دوورن و بچوکترین بزووتنەوەی خەڵک دەتوانێت بە هەمیشە کاری باڵی ڕاست تەواو بکات و دەسیەی وەلی فەقیە و شورای سەرپەرشتی دەستورو، خامنەیی و ڕەفسەنجانی دابخات، یەکەم کەسەکانێک کە خەڵک لە بەشداری کردن دەترسێنن ئەوە دووی خوردادییەکانن. وادیارە ئەوان دەنگیان هێناوە، بەڵام خۆپیشاندانی سەر شەقامەکان تا ئێستاش لەلایەن لایەنی بەرامبەرەوە ڕێکدەخرێت. بۆچی. چونکە بزووتنەوەی

دووهمی خورداد هروک استوکان بدوای سرکوتنی یکلاینی
خیدا ناکوت. هزی سیم، جمسری سیم، خک و ئم، همان
هشمان بسر سریانو اگرتوو که است له کودتاک دوور
دخاتو. لوانی له یتپیاکانی حکوومتی ئیسلامیی مدرندا،
ب ناوی سرپرشتیی یاسایی و چاودریی ئیختیاریی شورای
سرپرشتیار و هاوشوکانی، هیچ شونکی نبت. بام دزانن ئو
روت سیاسیانی که له دنیای راستقیندا پارزگاریی فقیهی
راستقین له ناودبن و شورای نیگابان هدوشننو، مرج
نیی له خای زین و خوناویی کماری ئیسلامیی جری خاتمی
بوستن و برو وستان راناکشرن . بانگکردنی خک ب میدانی
خباتی جماوری دژ ب دساتی یاسایی یان دساتی دادوری
دتوانت هیکی کوشند بت. ئمی که استوکان هشداری
ددن. هنانی خک ب میدانی خبات ب لناوبردنی پایکانی
حکوومتی ئیسلامی یاریکردن ب ئاگر. له لایکی دیکو ژی دوای
سرکوتنی خوناوی ۲ی خورداد هشتا ژکی نوی له ژیانی ژیمی
ئیسلامیدا. کش ئابووریکان و بزووتنو سیاسیکان و گرژی
کولتووریکانی کمگا له شونی خیانن و هشتا پویستیان ب
وام هی. چن دتوانی ئو خکه قناعت پبکیت که سیستمی
فقیان ووخاندوو، شورایی ولایتیان داخستوو و سوپای
پاسدارانیان ناردوت کون، که له هنگاوکدا ئازادی استقینی
ژنامگری، له هنگاوکدا ئازادی حیزبکان، له هنگاوکدا
پویست حیجاب هبوشتو، له هنگاوکدا، ئامادبوونی گشتی
حیزب سسیالیستکان، کخراو کرکارییکان، کخراوکانی ژنان،
و بزووتنو گورکانی مافی مدنی ابگرن و میدانک ب
“منداانی پیری سپای پاسداران” و “ئیتلاعات”ی پیوی هکی له
ئیمام بجبهن. زر ساد نیی. بزووتنوی دووهمی خورداد،
سرب له ئیرادی خی، جگ له دروستکردنی کلنکی ب مبست
ب هاتن ناووی بزووتنو رزگاریخواز راستقینکانی گلی
ئران، هیچ رکی دیکی نیی. ب بوای خک، دووهمین
“سرکوتن”ی خورداد ب واتای اگیاندنی شکستی هز
زرملیکانی ژیم و دستپکردنی شش دت. هر لبر ئم
هکاری که دووی خوردادیکانی ئم سرکوتنیان ناوت. دزانن
پویست خیان له بدوور بگرن. ئوان بانگهشتی خک دکن ب
ئوی ئارام بن و بشدارینکن. ئاسی ئوانیش هاوشوی
راستوکان، گیشتن ب هاوسنگییکی تایبتی هزکانی ناو
ژیمی ئیسلامی، که سبازی سیاسی ئوان دکات هی فرمی
حکوومتی ئیسلامی، بب ئوی هیچ کام له پای سیاسی و ئایدیلژی

و سەربازییەکانی حکوومەت زیانیان پێ بگات و زیانیان پێگەیشتووە. بە خواردن بزووتنەوەی دووهەمی خورداد بە دوای هەژموون و باڵادەستیەوەیە لە حکوومەتی ئیسلامیدا. ئەو دەیەوێت سیاسەتەکانی دووی خوردادیەکان لە سەرەوە لەلایەن هەموو حکومەتەوە وەربگیرێت و ببنە بنەمای پەیمانێکی نوێ لەم دەسەڵاتەدا. دەبێت سوپا بمێنێتەوە. دەبێت دادگا مەیدانییەکان بمێننەوە، فەقێ و دەسەڵاتداران کە بە ئارەزووی خۆیان یاسا دادەڕێژن و فەتوا دەدەن، دەبێ بمێننەوە، زیندانەکان بمێننەوە، وێنەی ڕژیمی ئیسلامی وەک حکومەتێک کە لە هەر کاتێکدا دەتوانێت ترسی مەرگ لە دڵی هاووڵاتیاندا بچێنێت، دەبێ بمێنێتەوە. بەڵام هەموو ئەم ئامرازانە دەبێ خزمەت بە سیاسەتی دووی خوردادیەکان بکەن، کە ئامانجی فراوانکردنی بنکەی حکوومەتە بە توێژێکی فراوانتر لە هێزە نەتەوەیی-ئیسلامییەکان و گەڕاندنەوەی ڕژیمی ئێران بە گۆڕەپانی بەرهەمهێنان و بازرگانی و دیپلۆماسی نێودەوڵەتی. بە بڕوای ئەوان ئەم فۆرمولەیە گەرەنتی مانەوەی ڕژیمی ئیسلامی بە قۆناغێکی دیکە دەکات. هیچ چەقۆکێشێک لە ئێران لەناکاو نەبووە بە ڤۆڵتێر. باسەکە تایبەتە بە نوێکردنەوەی ڕێکخستنی کۆنەپەرستی ئیسلامی لەسەر بنەمای پلاتفۆرمی پلۆرالیستتر و هاوپەیمانی بە ئەوەی لە هەلومەرجی لوتکەی بزووتنەوەی ڕووخاندندا بمێنێتەوە.

ئینتەرناسیۆناڵی هەفتەیی ژمارە ٢

٢٣ی آردبهیشت ١٣٧٩ – ١٢ی ئایاری ٢٠٠٠

3- سەرهەڵدانی جەمسەری سێیەم

هەڕەشەی ڕووخاندن و پەرەسەندنی فشاری خەڵکی ناڕازی و ئەوانەی گۆڕانیان دەوێت، فراکسیۆنەکانی حکومەت کۆدەکاتەوە و بۆشایی نێوانیان تا دێ قوڵتر دەکات. لە لایەکی دیکەوە ئەم ڕاستییە سەرکەوتنی لایەنێک لە فەرمانی هەردوولا بەدەر دەکات. ئەگەر ٢ی خورداد شکست بهێنێت، باڵی ڕاست لە دەخڵکی ڕەش و سپی و جەمسەریدا ڕووبەڕووی زۆرینەی ڕەهای خەڵک دەبێتەوە. لەم ڕووبەڕووبوونەوەدا، وەک خۆیان دەزانن، کۆماری ئیسلامی بەخێرایی دەڕوخێت. لەلایەکی دیکەوە شکستی ڕاست و دووهەم سەرکەوتنی خورداد خەڵک دەهێنێتە مەیدان. بزووتنەوەی ڕووخاندن بەربەستەکان دەشکێنێت. ڕژیمی ئیسلامی کۆنترۆڵی دۆخەکە لەدەست دەدات. هەروەها حکومەتی دووی خوردادیش بەخێرایی دەکێشرێتە دەرەوە. هەردولا بە پێویستی دەزانن زۆر وریا بن کە، یەکەم، تا دەتوانن پێی خەڵک نەکێشرێتە ناو مەیدانەکەوە. پێویستە خەڵک چاویان لەسەر دۆخەکە بێت و هیوای ململانێی کوتلەیی هەبێت. دووهەم: نابێت دۆخی سیاسی خێراتر بێت و خاو بێت و بتوانرێت

کۆنتڕۆڵ بکرێت. ململانێی فراکسیۆنەکان بە ناچاری ڕێڕەوێکی چەقبەستووی ڕووبەڕووبوونەوە-سازش پەیڕەو دەکات. مەبەست لەم شەڕ و هەڵاتنە بەدڵنیاییەوە ئەوەیە کە دەستی باڵا لە حکومەتدا بەدەست بهێنێت و مل بەکوتلەی ڕکابەر کەچ بکات. بەڵام یەکەم یاسای ئەم یاریە ئەوەیە کە خۆت بەدوور بگرێت لە تەواوکردنی. هەموو ناکۆکییەک دەبێت ببێتە هۆی سازشێکی نوێ. وەک چۆن بڕیارە هەموو سازشێک وەک خاڵی دەستپێک بۆ هێرشێکی نوێ بەکاربهێنرێت.

بەڵام وەک وتمان دۆخی ئابووری ئێران، و بزووتنەوەی ڕووخاندن کە سەربەخۆ لە کارلێکەکانی نێوان فراکسیۆنەکانی حکومەت گەشە دەکات و فراوان دەبێت، بوارێکی ئەوتۆ بۆ ئەم سیناریۆی کات بەفیڕۆدانە ناهێڵێتەوە. دوای هەر خولێک لە فراکسیۆنە سازشکارەکانی ئۆپۆزسیۆن، ئەوە ئەم خەڵکە و بزووتنەوەی ڕووخاندنن کە هەنگاوێک بەرەو پێشەوە دەنێت. لەگەڵ هەر خولێکدا هاوسەنگی هێز لە نێوان خەڵک و حکومەتدا دەگۆڕێت بە زیانی تەواوی حکومەت. لە حاڵێکدا کە هەردوو حیزب و هەروەها ئۆپۆزیسیۆنە دووی خوردادیەکان و میدیای نێودەوڵەتی هەوڵی زۆر دەدەن بۆ وێناکردنی دیمەنی سیاسیی ئێران وەک دیمەنێکی ململانێی نێوان لایەنگران و نەیارانی ئەوەی پێی دەڵێن “چاکسازییەکانی خاتەمی”، لە ماوەی ساڵی ڕابردووی ئەوەدا ئۆردوگایەکی بەهێزە دژی هەردووکیان، دەرەوەی ئەم دوو جەمسەرە سیاسییە حاشا هەڵنەگرن. ڕووداوەکانی مانگی حوزەیران، شەپۆلی ناڕەزایەتی جەماوەری لە چەند مانگی ڕابردوودا لە شارە جۆربەجۆرەکان و ئێستاش گەڕینی حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری بۆ بابەتی پڕوپاگەندە و ئاژاوەی ڕۆژانە لەلایەن وتاردەرانی حکومەت و میدیاکان لە ئێران، چ لە باڵی ڕاستەوە و چ لە لایەن دووی خوردادییەکان، وێنەیەکی تەواو جیاوازە لە دۆخی سیاسی ئێران بە بەراورد بە چوار ساڵ لەمەوبەر. ئێستا حکومەت خۆی بە ئاشکرا دان بە بوونی ئەم هەڕەشەی ڕووخاندن و ئەم جەمسەرە سێیەمدا دەنێت. لە ڕادیۆ و تەلەفزیۆنەکانی حکومەتدا دروشمی ڕووخاندنی حکومەت پەخش کراوە. خامنەیی لە نوێژی هەینیدا دەچێتە مینبەر دژی کۆمۆنیزم و مارکسیستەکان، ئەو دوو فراکسیۆنە یەکتر تۆمەتبار دەکەن بەوەی کە ئاویان فڕێداوەتە ناو میلەی ئۆپۆزیسیۆنی دژە ئایین و بەتایبەت حزبی کۆمۆنیستی کرێکاری. لە کاتی هەڵبژاردنی خاتەمی لە چوار ساڵی پێشوودا زۆر باسی جەمسەرێک و هێزی سێهەم نەدەکرا. لە دۆسیەی مانگی ئەمساڵدا حکومەت لە زاری هەردوو فراکسیۆنەوە دانی بە بوونی مەیلێکدا ناوە کە سەرەڕای خواستی هەردوولا ناڕەزایی هێنایە سەر شەقام و لە دژی ئەو مەیلە هەڕەشە و تەقاندنیان دەستپێکرد. لە قۆناغی دوای کۆنفرانسی بەرلین تەنانەت حکومەت ناچار بووە مامەڵە

لەگەڵ ناسنامەی سیاسی و ڕێکخراوەیی ئەو گروپ و هێزانەی کە لەم جەمسەری سێیەمدا بەشدارن و بە یەکجار دوای ساڵانێك باس لە بوونی بزووتنەوەیەکی "ڕووخێنەر" بکات و ئۆپۆزسیۆنێکی کۆمۆنیستی لەبەردەمیدا، ململانێ لەگەڵ ئەم جەمسەرەدا بخاتە ڕیزبەندی پڕوپاگەندەی دامەزراوەکانی و قسەکەرانی.
هەروەها ئەم دۆخە بە خێرایی دەگۆڕێت. حیزبەکانی دەرەوەی حکوومەت و دژ بە هەموو ڕژێمی ئیسلامی لە ناوەندی سەرنجی خەڵک و کۆمەڵگا و بە ناچاری خودی حکوومەتی ئیسلامی دەبن. دوو جەمسەری باڵی ڕاست – دووی خورداد بە خێرایی جێگەی خۆی دەداتە وێنەیەکی هەمەچەشنتر و فرەلایەنتری سیاسەت لە ئێراندا. ڕووداوەکانی ئەم دواییە بەم مانایە بە تایبەتی گرنگ بوون، چونکە کۆتایی بە چیرۆکی کۆنی دژایەتی "ناوخۆیی" و "دەرەکی" هێنا. دەرکەوت کە "ئۆپۆزیسیۆنی دەرەکی" کە لە ووشەی دووەمی خوردادی و میدیای ڕۆژئاوادا ناونیشانێکە بۆ وەسفکردنی نەیارانی هەردوو فراکسیۆن. هێزێکی "ناوخۆیی" لەڕادەبەدەر بەهێزە کە ڕاستەوخۆ لە چارەنووسی دەسەڵاتی سیاسی ئێراندا دەوری هەیە.خولی نوێی ڕووبەڕووبوونەوەی فراکسیۆنەکان کە بە پێشکەوتنی هەڵبژاردنی خوردادییەکان دەستی پێکرد و بەرپەرچدانەوەی بەرفراوانی باڵی ڕاستی لێکەوتەوە، ئێستا بە قۆناغێکی دیکە لە خاڵی سازان نزیک دەبێتەوە. چەند ڕۆژی داهاتوو و ڕاسپاردنی پەرلەمانی شەشەم تایبەتمەندییەکانی ماوەی چەند مانگێك دیاری دەکات. بەڵام شتێک دڵنیایە. لەم خولە نوێیەدا جەمسەری سێیەممان بە زیندوویی و چالاک لە دیمەنی سیاسیی ئێراندا دەبێت. چەواشەکارییەکانی ڕۆژنامەکانی دووی خوردادییەکان دژ بە حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری و لایەنگرانی ڕووخاندن بە شێوەیەکی ڕەمزی دەسپێکی ئەم قۆناغە نوێیە ڕادەگەیەنن. سەردەمی کۆتایی هاتنی "بەڵێ یان نەخێر" لەسەر هەمان کاغەز کۆتایی هاتووە. سیاسەت لە ئێران بۆ ئامادەبوونی سەربەخۆی خەڵک دەست پێدەکات.
چ هێز و بزووتنەوە و حزبێکی سیاسی لەم سەردەمە نوێیەدا بەرز دەبێتەوە؟ چ ڕەوتێک کاریگەری لەسەر چارەنووسی داهاتووی ئێران دەبێت؟ ململانێکانی داهاتووی کۆمەڵگا لە نێوان کام هێزدا؟ لە دەرەوەی حکومەت و بەرگریکارەکانی، سێ ڕەوتی کۆمەڵایەتی سەرەکی دروست دەبن. پێویستە بە وردی گرنگی بە هەر سێ ئەمانە بدەین.

4- سێ بزووتنەوە، سێ ئایندە

کۆماری ئیسلامی لە داڕماندایە. دیسان گۆڕەپانی سیاسی ئێران بە دەربڕینی بوونی بەرفراوانی بزووتنەوە و حزبی چین و توێژە

جیاوازەکان دەکرێتەوە. لەم نێوەندەدا بە پێی ئەو هەلومەرجە کۆمەڵایەتییە بابەتییانە و ئەو کۆمەڵە فاکتەرەی کە پێشتر وەک بوارەکانی قەیرانی سیاسی-حکومەتی لە ئێرانی ئەمڕۆدا ئاماژەم پێکرد، بە بۆچوونی من سێ بزووتنەوەی سەرەکی لە لوتکەی مشتومڕە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی ئەو سەردەمە نوێیەدا ئەوەستن. لێرەدا دەبێت ڕوونی بکەمەوە کە من باسی بزووتنەوەی کۆمەڵایەتی و چینایەتی دەکەم نەک حزبی سیاسی. حیزبە سیاسییەکان لە ناخی هەندێک بزووتنەوەدا دەردەکەون و هەوڵ دەدەن هێزەکانی ئەو بزووتنەوانە کۆبکەنەوە و بە پێی کۆمەڵێک سیاسەت و تاکتیکی تایبەت ڕێنوێنییان بکەن. بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی تایبەت حیزبی زۆر و هەمەچەشن بەرهەم دەهێنێت. بزووتنەوەکان لە وەڵامی پرسە کۆمەڵایەتی و سیاسییە بەپەلەکان و وەک بەشێک لە خەباتی چینایەتی لە قۆناغێکی کەم تا زۆر درێژدا دەردەکەون. بەڵام پارتە سیاسییەکان نوێنەرایەتی کارلێک و ململانێی ڕێکخراوەیی کۆنکرێتتر و دەورێیتر دەکەن لەناو ئەم بزووتنەوانەدا. بۆ نموونە ناسیۆنالیزم و بزووتنەوەی دژە کۆڵۆنیالیزم لە وڵاتانی ڕۆژهەڵات، لەوانە ئێران، لە زۆربەی سەدەی بیستەمدا پلاتفۆرمی کۆمەڵایەتی سیاسیی گشتی و سەقامگیرتریان پێکهێنا. بەڵام ئەو پارت و گروپانەی کە لە ناخی ئەم بزووتنەوە بۆرژوازییەدا دەزرانەوە بۆ ئەوەی سەرکردایەتی ئەم بزوتنەوە کۆمەڵایەتییە بگرنەبەر، زۆر هەمەڕەنگانە بوون، کاراکتەرێکی راگوزەرتریان هەبووە و بەرنامە و سیاسەتی جیاواز و هەندێکجار تەنانەت ناکۆکیشیان پەیڕەو کردووە. بە هەمان شێوە بزووتنەوەی سۆسیالیستی کە بە گۆشەی چینی کرێکاری پیشەسازی و کرێ وەرگر دەست پێدەکات، بنەمایەک بۆ سەرهەڵدانی حیزبە جۆراوجۆرەکان دروست دەکات. ئەم حیزبانە دێن و دەڕۆن و ڕووخسار دەگۆڕن، بەڵام بزووتنەوەی سۆسیالیستی وەک واقیعێکی کۆمەڵایەتی جێگیرتر دەمێنێتەوە. (لە وتاری "خەباتی چینایەتی و پارتە سیاسییەکان"ی ئابی ١٩٩٠دا، بە وردی باسم لە پەیوەندی نێوان پارتە سیاسییەکان و بزووتنەوە چینایەتییەکان کردووە).

لێرەدا باس لە ڕووبەڕووبوونەوەی سێ ڕەوتی سیاسی لە قۆناغی ئێستا و داهاتووی ئێراندا دەکەم. چ پێکەوەیی حیزب و گروپێک لە هەریەکێک لەو بزووتنەوانەدا سەنگیان بۆ دەکرێت و سەرکردایەتییان دەبەن، پێشبینیکردنی ئاسان نییە، هەرچەندە ئەم حیزبانە ناتوانن لەکاتتدا دروست ببن، وە پێویستە هەر ئەمڕۆ کە ڕەوتە و پێکەری حیزبەکان و پێکهاتەکەیان لە مەیدانی سیاسەتی ئێران دیار بێت

ئەم سێ بزووتنەوەیە چین:

١- کۆمۆنیزمی کرێکاری

سەدەی بیستەم کۆتایی هات. ئەم ئێرانە سەردەمی رکابەریی رووسیا و بەریتانیا نییە، سەردەمی بزووتنەوەی تووتن و شۆڕشی دەستوور، سەردەمی هێنانەکایەی پیشەسازی و مۆدێرنیزاسیۆنی ئیداری، سەردەمی بزووتنەوەی دژە کۆلۆنیالیزم و بۆ نیشتمانیکردنی پیشەسازی نەوت، سەردەمی چاکسازی زەوی یان گەشەی شارنشینی. لە دنیای ناوەوە و دەرەوەی ئێران، سەردەمی سەرمایەداری بێ مشتومڕ و جیهانییە. چینی کرێکار بوونی هەیە، میحوەری بەرهەمهێنانی کۆمەڵایەتی و ژیانی ئابووری کۆمەڵگایە، ناڕەزایی دەردەبڕێت، ئاسۆیەکی جیاوازی هەیە، داوای بەدیلێکی دیکە دەکات. بێ گومان کۆمۆنیزمی کرێکاری، واقیعێکی سیاسیی بەردەوام و بەرهەم هێنراو و نەسڕاوە و گەشەسەندووە لە ئێرانی ئەم قۆناغەدا. ئەکتەری سەرەکی لە دیمەنی سیاسی ئێستای ئێراندا. ئەمڕۆ حیزبی کۆمۆنیستی کرێکاری دیارترین و چالاکترین ڕەوتی سیاسی ئەم بزووتنەوەیە. بەڵام بزووتنەوەی کۆمۆنیزمی کرێکاری زۆر لەم حیزبە فراوانترە. ئەم بزووتنەوەیە هێشتا تەنانەت گەشەیەکی بچووکی لە دەسەڵاتی کۆمەڵایەتی خۆی ئاشکرا نەکردووە. لە دوا بەشی ئەم زنجیرە وتارەدا باس لە ڕوانگەی کۆمۆنیزمی کرێکاری لە شێوەی دەسەڵاتدا لە ئێراندا دەکەم.

٢– ناسیۆنالیزمی بۆرژوازی لایەنگری رۆژئاوا

ناسیۆنالیزمی لایەنگری رۆژئاوایی ئێران کۆنترین و رەگدارترین نەریت و بزووتنەوەی سیاسیی ئەمڕۆی ئێرانە، کۆنەپەرستە، بەڵام کۆن نییە. چونکە سەرمایەداری و رۆژئاوای ئەمڕۆ سەرمایەداری سەد ساڵ لەمەوبەر نییە. ئەوە بزووتنەوەی بۆرژوازی ئێرانە بۆ بەشداریی تەواو لە سەرمایەداریی جیهانی و گۆڕاوی ئەمڕۆدا. ئەمە بزوتنەوەیەکە نەك هەژموونی ئابووری و سیاسی و فەرهەنگی و سەربازی رۆژئاوا قبووڵ دەکات، بەڵکو وەک ناسنامەی خۆیشی دهی‌ناسێت. خۆی وەک نوێنەری ئەم جەمسەرە جیهانییە لە ئێران ڕادەگەیەنێت. لە ڕوانگەی ئابوورییەوە ئەمە ڕەوتێکی قووڵی کۆنەپەرستانە و بەرگریکاری بازاڕی ئازادە. لە ڕوانگەی سیاسییەوە بچوکترین وەهمی دروستکردنی سازانی چینایەتی لەسەر بنەمای ڕێکخستنی سامان لە کۆمەڵگادا نییە و بە توندی دژە کۆمۆنیست و دژە کرێکارییە. لە ڕوانگەی فەرهەنگییەوە، بەرگریکاری مۆدێلی کۆمەڵگەی ڕۆژئاوایە، بەڵام بەپێی ئەو مۆدێلە ئایدیۆلۆژییەی ئەمڕۆ حوکمڕانی ڕۆژئاوا دەکات، بە هیچ شێوەیەک ڕۆشنگەر و مۆدێرنیست نییە. بەڵکو بەتەواوی دەیەوێت ڕۆڵی ئایین و بیروباوەڕ و ئەندێشە و دامەزراوە نەریتییەکان وەک هێزی یارمەتیدەر لە پاراستنی دەسەڵاتی بۆرژوازی

لەدژی چینی کرێکار و سۆسیالیزم و کۆمۆنیزمی کرێکاری ئەم قۆناغە بمێنێتەوە. لە ئاستی جیهانیدا ئەم ڕەوتە یەکگرتووە و بەرگریکاری گشتی و فەرمی و بەسۆزە لە ئەمریکا و سیاسەتی دەرەوەی. لە ڕوانگەی حیزبییەوە، بەگشتی دەستوورخوازان و پاشایەتییەکان بە گرووپی سەرەکیی ئەم بزووتنەوەیە دادەنرێت. بەڵام بە بڕوای من، پاشایەتی ڕەوتی سەرەکی نییە لەم بزووتنەوەیەدا و تەنانەت لە شیکاری کۆتاییشدا، سیستەمی هەژموونی بیرکردنەوە و ڕێبازی سیاسی لەم ئەردوگایەدا پێک ناهێنێت و هیچ چانسێکیشی نییە. تایبەتمەندی سەرەکی ئەم ڕەوتە لایەنگری ڕۆژئاوا و لایەنگری ئەمریکایە، بەرگریکردنە لە بازاڕی ئازاد و دژایەتیکردنی کۆمۆنیزم. پۆلی پاشایەتی بە تەواوی ژێردەستە. بە لەبەرچاوگرتنی دۆخی ئێستای ئێران و ناڕەزایی قووڵ و ڕیشەداری خەڵکی ئێران بە دیاردەی پاشایەتی، بیرۆکەی زیندووکردنەوەی دەسەڵاتی پاشایەتی بە خێرایی لەم بزووتنەوەیەدا گۆشەگیر دەبێت و فۆڕمی سیاسی “شیاوی فرۆشتن”ی زیاتر دەبێتە پێشەوەی مەیدانەکە. دەگەڕێینەوە سەر ئەم ڕەوتە.

٣- بزوتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی ڕۆژهەڵاتی

ئەمە بزووتنەوەیەکی ڕاستەقینەیە. سەرەڕای ئەو هێز و دەستە سیاسییە جۆراوجۆرانەی کە بە ئاڵای ئایدیۆلۆژی جیاوازەوە سەر بەم ئەردوگایەن ، و سەرەڕای دوژمنایەتی و دژایەتی مێژوویی ڕەوتەکانی ناو ئەم ئەردوگایە و تەنانەت ڕووبەڕووبوونەوەی خوێناوییان لەگەڵ یەکتردا، یەکگرتنی کۆمەڵایەتی-چین و کولتووری زۆرن گروپەکانی ناو ئەم بزووتنەوەیە. دەتوانرێت پێکهاتەکانی شوناسی هاوبەشی ئەم بزووتنەوەیە بە تەواوی ڕوون و شیاوی وێناکردنە. ئەگەر کەسێک پرسیاری ئەوە دەکات کە چۆن ڕیزێکی بەرفراوان لە قوربانیانی کۆماری ئیسلامی کە تا ئێستاش لە سەرەتاییترین مافە مەدەنییەکان بێبەشن، لە یەک دەمدا لەسەر “٢ی خورداد” لە تەنیشت جەلاد و ئەشکەنجەدەرەکانی دوێنێیان و ستەمکارانی ئەمڕۆوە دەوەستن و دروشمی پیاهەڵئەدەن، دەبێ کەمێک وردتر بین دەربارەی ئەم بزووتنەوەیە و تایبەتمەندییە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانی. ئەمە بزوتنەوەیەکی تایبەتی بۆرژوازییە لە ئێراندا، کە بە پێچەوانەی ئاسۆی ڕۆژئاوا و ئەمریکایی و ئەردوگای دیکەی ئەم چینە، نەریتییەن هیوای خواز بووە کە بتوانێت دەسەڵاتی سەرمایە و سەرمایەداری لە ئێراندا لەسەر بنەمای ڕووبەڕووبوونەوە و کێبڕکێ لەگەڵ ڕۆژئاوا بنیات بنێت. تێکەڵەیەک لە مەیلە دژە کۆلۆنیالیەکانی سەرەتا و ناوەڕاستی سەدەی بیستەم، کولتوری کۆنەپەرستانەی ئیسلامی و نەریتی و بێگانەپەرستی بچووک بۆرژوازی و بۆرژوازی ناوخۆیی، ترس لە ئیفلاس

و دابەزینی بوارەکانی بەرهەمهێنانی تەقلیدی دژی قۆرخکارییە
بیانییەکان و لقە ناوخۆییەکانیان، ناڕەزایەتی لە دژی زەوتکردنی
دەسەڵات سیاسەتمەدارێک لە ژێر فشاری ستەمکاری سەربازی پۆلیسی
لایەنگری ڕۆژئاوا و بە یەک وشە هەوڵێک بۆ گۆڕینی ڕۆژهەڵاتگەرایی و
ئیسلامیزم و نەتەوەیی لە ئێراندا بە پشتیوانییەک بۆ دروستکردنی
سەرمایەدارییەکی ڕەسەن کە مافی چەوسانەوەی کرێکاران و سود
وەرگرتن لە سەرچاوە ئابوورییەکان لە ئێران لەخۆدەگرێت،
بەشی،سەرەکی ئەم بزووتنەوەیە کۆنەپەرست بووە. لە ڕوانگەی
تەشکیلاتییەوە، گرووپ و دەستە بەشومارەکانی ئەم توێژە، دەرئەنجامی
هەوڵ و پەرتەوازەیی حیزبە سەرەکییە نەریتییەکانی ئۆپۆزیسیۆنی
ئێران، واتە حیزبی توودە و بەرەی نەتەوەیی و هەروەها پەرەسەندنە
ناوخۆییەکانی ئیسلامی سیاسییە لە ئێران لە سەدەی بیستەمدا. بەشێک
لەم بزووتنەوەیە ماوەیەکی زۆرە و تەنانەت لەمڕۆشدا لەژێر ناوی
سۆسیالیستدا چالاکن. بوونی یەکێتی سۆڤیەت بۆ ماوەیەک تەنانەت
دامەزراندنی سەرمایەدارییەکی ناڕۆژئاوایی و دژە ڕۆژئاوایی لە
ئێراندا بە ئەگەرێکی ڕاستەقینە بۆ لقەکانی ئەم بزووتنەوەیە
زانیوە. لەم بزووتنەوەیەدا ڕۆشنبیری "سۆسیالیست" لە عەلی و حوسێن
و کەربەلا فێربووە و خومەینی لەلایەن خاڵخاڵی خوێندکارییەوە بە
"لینینی ئێران" نازناوی "لینین"ی لێنراوە. تا ئێستاش پلانی
ئابووری و مەدەنی کارگێڕی خۆیان و بارودۆخی شەخسی و ئەخلاقی خۆیان
بە دەست دەنووسن. سۆسیالیزمیان ئیسلامی بوو و ئیسلامەکەیان
سۆسیالیستی بوو. لە کەناڵی ئەم سۆسیالیزمە درێینەیە، هەروەها لە
کەناڵی فریکاری و پەناگەی ستەملێکراوان لە بزووتنەوەی ئیسلامی یان
پۆپۆلیزمی باڵی چەپی ئەم بزووتنەوەیە، بەڵێنی ڕێکخستنی سامان و
بیرۆکەی دروستکردنی ئا کۆمەڵگا لەسەر بنەمای سازانی چینایەتی و
ملکەچی کرێکاران بە بۆرژوازی لەسەر بنەمای ناسنامەی ئابووری ئەم
بزووتنەوەیە دامەزراوە مەقولاتەکانی وەک سەرمایەداری و بۆرژوازی
نەتەوەیی و سەربەخۆ، ڕێڕەوی گەشەی ناسەرمایەداری، ئابووری تاکی
خواپەرست و هتد فۆڕمی جیاواز بوون کە بەشە جیاوازەکانی ئەم
بزووتنەوەیە لە مێژوودا ئامانجە هاوشێوە و هاوبەشەکانیان وەسف
کردووە. ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت و بلۆکی ڕۆژهەڵات، بناغە
ئایدیۆلۆژییەکانی ئەم هێڵەی گۆڕی. بازاڕی ئازاد، بیرۆکەی
نزیکایەتی و پێکەوەژیان لەگەڵ ڕۆژئاوا و بەکارهێنانی مۆدێلی
ئیداری ڕۆژئاوایی لە بیری سیاسییاندا بەهێزتر بوو، بەڵام توخمە
ڕۆژهەڵاتگەراییەکەی لە ڕەهەندە ئایدیۆلۆژی و سیاسی و کولتووری و
ئەخلاقییەکانیدا بەهێز مایەوە. خۆ فەرهەنگی نەتەوەیی و ئیسلامی و
دژە خۆرئاوایی و دژە مۆدێرنیزم، لە وشەیەکدا، ڕۆژهەڵاتگەرایی،

بەیارێ پایەی خۆئاگاداریی خەڵکی ئێران لە کۆمەڵگاکەیاندا بێت و چەسپی ناوخۆیی ئەم سیستەمە بێت و بۆرژوازی ئێرانی لایەنگری ڕۆژئاوا. بۆ کۆمەڵێک گرنگیدان، دەبینین کە ئەمە پرۆسەیەکی ڕاستەقینە و واقیعی و زۆر چالاکە. ئەو هاوپەیمانەتییەی لە پشت خومەینییەوە ڕێیشت، هێزەکانی ئەم بزووتنەوەیە لەخۆ گرتبوو. ئەم بزووتنەوەیە بە شێوەیەکی بەرفراوان لە حکومەتی ئیسلامیدا بەشداری کردووە و سەرەڕای هێرشەکانی دواتری باڵی ڕاستی بزووتنەوەی ئیسلامی هیچ کاتێك بە تەواوی لە هاوپەیمانی دەسەڵات پاك نەکرایەوە. ئەو ڕەوتانەی کە کۆماری ئیسلامی یان فراکسیۆنێکی ئەو لەم بیست ساڵەدا بە پێشکەوتنخوازانە هەڵسەنگاندووە، هەموویان لق و چڵ و پۆپی ئەم بزووتنەوەیە بوون. ئەو ئاڵایەی ئەمڕۆ لە سەر سەری ئەم سوپایەوە هەڵدەکا، ئاڵای دووەمی خورداده. بەڵام ئەمە تەنیا قۆناغێکی تێپەڕبوونە لە ژیانی ئەم بزووتنەوەیەدا. لەم ساڵانەی دواییدا بینیمان کە چۆن لقە جیاوازەکانی ئەم بزووتنەوەیە کە لە ژێر فشاری باڵی ڕاستی حکومەت و شەپۆلی خنکاندن و کوشتن و سەرکوتکردندا پەرش و بڵاو بوون لەگەڵ سەرهەڵدانی دووی خورداد، جارێکی دیکە یەکتریان گرتەوە و زیندوو کردەوە هاوپەیمانییە کۆنەکان. تەنانەت ڕووخانی یەکێتی سۆڤیەت وای کرد کە لقە ڕکابەرەکانی ئەم بزووتنەوەیە لە یەکتر نزیک ببنەوە. بەرەی نەتەوەیی، زۆرینە و دەستە و گرووپەکانی دەوروبەری وەک ڕێبازی کرێکاران، حیزبی توودە، حیزبی ڕەنجبەران، و ماوییەکانی پێشوو لە نووسینگەی بەنی سەدر، بزووتنەوەی ئازادی، موجاهیدینی شۆڕشی ئیسلامی و چەندانی دیکە ، جارێکی تر لە ژێر یەک چەتردا کۆبوونەتەوە، باڵێکی خودی حکومەتی ئیسلامی. ئەمە بزووتنەوەی خۆیانە. جیاوازییەکانی ناو ئەم ئۆردوگایە ڕاستەقینەن. بەڵام ناسنامەی هاوبەشی کۆمەڵایەتی و ئابووری و سیاسی و کولتوورییان بە هەمان شێوە واقیعییە.

ئەمڕۆ ئەم بزووتنەوەیە ناوەندی سەرنجی چاودێرانی سیاسی ئێرانە لە میدیا و حکومەتەکانی ڕۆژئاوا. ئەمڕۆ سەرکردایەتی ئەم بزووتنەوەیە لە دەستی خودی باڵی دووەمی حکومەتدایە. بەڵام بزوتنەوەی دووی خورداد تا ئەو کاتەی کۆماری ئیسلامی بەپێوەماوەتەوە گرنگی هەیە. بۆ ئەم شانازییە، ڕێکخراوەکان و دەستەکانی ئەم بزووتنەوە ئیسلامیە نەتەوەییە، نەک هەر لە ڕووبەڕووبوونەوە لەگەڵ ڕکابەرە حکومییەکانیان لە باڵی ڕاستدا، بەڵکوو لە بنەڕەتدا لە ڕووبەڕووبوونەوەی کۆمەڵایەتییان لەگەڵ دوو ئۆردوگای دیکەدا، واتە کۆمۆنیزمی کرێکاری و لایەنگری، بەرگرییان لە دیاردەی دووی خوردادی کرد -ناسیونالیزمی ڕۆژئاوا لەسەر مەودایەکی مێژوویی فراوانتردا مانای خۆی پەیدادەکات ئەمە هاوپەیمانییەکی سیاسی کاتی نییە لە

دژی "چاودێری وردبینی شورای چاودێری"، بەڵکو بەرەیەکی سیاسی چینایەتی ڕانەگەیەندراوە بە دەستوەردان لە چارەنووسی دەسەڵاتی سیاسی و داهاتووی وڵات لە چوارچێوەیەکی مێژوویی فراوانتردا دوای ڕووخانی ڕژێمی ئیسلامیە . هێڵی دووی خورداد لەگەڵ ڕووخانی ڕژێمی ئیسلامی و ڕەنگە زووتر، پەیوەندی و ڕۆڵی ڕێبەریی خۆی لە بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامیدا لەدەست بدات. بەڵام ئەم بزووتنەوەیە بە پێکهاتە و ئارایشی ناوخۆیی جیاواز و گروپ و سەرکردەکانی تر لە گۆڕەپانی دیاریکردنی ئەرکی کۆتایی دەسەڵاتدا دەمێنێتەوە.

بە بڕوای من ململانێی نێوان ئەم سێ ئۆردوگایە دەبێتە بنەمای پەرەسەندنی سیاسی ئێران لەم قۆناغەدا. ئێستا ڕەهەندەکانی ئەم ململانێیە ئاشکرا بوون. بەڵام هێشتا شەڕە سیاسییە سەرەکییەکان لە ئارادان. ڕوانگەی هەریەکێک لەم سێ بزووتنەوەیە لە خەبات بۆ دەسەڵات لە ئێراندا چییە؟ با لە بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی و هاوپەیمانی دووی خوردادەوە دەست پێبکەین.

5- ڕەگی دووی خوردادیەکان

مۆمیای سیاسی

لە نێو ئەو سێ ڕەوتەی کە من وەک جەمسەری سەرەکی سیاسی لە دیمەنی سیاسی داهاتووی ئێراندا ناوم هێناون (بڕوانە ژمارە ٧)، بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی لەمڕۆدا زۆرترین سەرنجی چاودێرانی سیاسییە. بەڵام ئەم بزووتنەوەیە هیچ ئایندە و ڕیشەی نییە. لە ڕووی چینایەتی و مێژووەوە ئەم بزووتنەوەیە سەر بە ڕابردووە. جەوهەریەن لەناوچووە. ئەگەر هێشتا لە گۆڕەپانەکەدا بێت، ئەوە لەبەر ئەوەیە کە ستەمکاریی شاهانە و ئیسلامی و کەم تا زۆر خنکاندنی بەردەوام لە ماوەی نیوەی دووەمی سەدەی بیستەم لە ئێراندا، وایکردووە کایەی سیاسەت و ژیانی سیاسی کۆمەڵگا لەگەڵیدا هاوسەنگ بێت پەرەسەندنی ئابووری سیاسی و تەنانەت بیری سیاسی.لە ئێراندا گەشە بکات و پەرەبسەنێت. دیمەنی سیاسی لە ئێران، لە حکوومەتی ئێستاوە تا بزووتنەوە ئۆپۆزسیۆنەکان، چەقی حیزب و گرووپ و ڕەوتە کە لە مێژە پەیوەندی مێژوویی و بنکەی چینایەتیان لە دەست داوە. بەستنی کایەی سیاسی لە ئێران لەژێر سێبەری خنکاندندا، ڕێگری لە نەمانی کردەیی ئەم هێزانە کردووە کە لە قۆناغەکە تێپەڕیون و سەرهەڵدانی هێزی نوێ کە لەگەڵ تایبەتمەندییە بنەڕەتیترەکانی کۆمەڵگەی هاوچەرخی ئێران و شەڕە چینایەتییە

سەرەکییەکان دەگونجێن لەم کۆمەڵگایەدا. حیزب و هێزەکانی ئەم سوپایە لەکارکەوتووە هێشتا ماون بە ئەوەی لە چوارچێوەی ئەو ململانێ چینایەتییە نوێیەدا کە ئەمڕۆ لە ئێران و لە جیهاندا دەگوزەرێت، وەک ئامرازێکی ماددی و سیاسیی ژێر بەرژوازی بەکاربهێنرێن.

سەرهەڵدانی ئیسلامی سیاسی و حکوومەتی ئیسلامی لە ئێران لەخۆیدا نموونەی زیندووکردنەوە و دەزینەوەی بابەتییەتی بزووتنەوەیەکی سیاسیی مردوو لە فۆرمێکی نوێ و بە مەبەستی دەرەوەی چوارچێوە و ئیدیعای ڕەسەنی ئەو بزووتنەوەیە. ئیسلامی سیاسی لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستدا لە چوارچێوەی جەنگی سارددا زیندوو بووەوە و لە بنەڕەتدا دژ بە گەشەسەندنی چەپگەرایی لە نێو کرێکاران و ڕۆشنبیرانی ئەو وڵاتانە و دژی بیرۆکەی ئازادیخوازانە و لە ناخی قەیرانی حکومەتدا دیکتاتۆریەتی سەربازی و پۆلیسی لایەنگری ڕۆژئاوا بوون تەنانەت هێنرایە سەر دەسەڵات. کۆماری ئیسلامیی خومەینی بەرجەستەی ڕێنیسانسی ئیسلامیی سەید جەمالدین نەبوو و تەنانەت شەرعییەتی شێخ فەزڵوڵڵاش نەبوو. ئەوەی لە ئێران هاتە سەر کار و تا ئێستاش کار دەکات، چەتەیەکی ئیسلامیی دژە چەپە کە بە مەبەستی ڕزگارکردنی سەرمایەداری لە ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاست لە کۆتایی سەدەی بیستەم و ئێران لە کاتی ڕووخانی ڕژێمی پاشایەتیدا بنیات نراوە.

هەروەها ئەو ئۆپۆزیسیۆنە نەتەوەیی-ئیسلامییەی کە باسم کرد، لە بنەڕەتدا پەیوەندییەکی مێژوویی و خاڵی ئاماژەیەکی چینایەتی ڕەوای لە ئابووریی سیاسی ئەمڕۆی ئێراندا نییە. دوو لایەنی شەڕی چینایەتی لە ئێراندا بریتین لە کۆمۆنیزمی کرێکاری و سەرمایەداری بەرژوازی جیهانی. “بزوتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی” ڕاستەوخۆ و بەپێی ئامانج و بەرنامەی لایەنە پێکهێنەرەکانی یان تەنانەت ئەو ئاسۆ چینایەتییەی کە نوێنەرایەتی دەکات، سەر بەم ململانێ سەرەکییە نییە. ڕژانێکی لاوەکییە. نوێنەری مەقولەی لاوەکییەکان و چینەکانە. بەڵام وەک هێزێکی سیاسی لەم مشتومڕە ناوەندییەدا بەشدارە. بەرژوازی ئەمڕۆی ئێران لە خەباتی چینایەتی ئەمڕۆی ئێراندا دەورێکی دیاریکراوی هەیە. لێرەدا دەمەوێت ئاماژە بەوە بکەم کە من دەستەواژەی (بەدڵنیاییەوە نادروست) “بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی” بە مانای هاوپەیمانییەکی سیاسی لە نێوان دوو توێژی نەتەوەیی و ئیسلامی لە ئۆپۆزیسیۆنی ئێراندا بەکارناهێنم. من ئاماژە بە تاکە بزووتنەوەیەکی کۆمەڵایەتی دەکەم کە لە جیهانبینیدا ئیسلام و ناسیۆنالیزم وەک پێکهاتە و پایەی ئێرانێکی “سەربەخۆ” و

ناسنامەیەکی ئێرانی بە پێچەوانە و جیاکاری لەگەڵ هەژموونی ڕۆژئاوا و تەنانەت شارستانییەتی ڕۆژئاوادا سەنتەزی کراون. بزووتنەوەیەک کە بۆ پێناسەکردنی شوناسی خۆی و وێنەی هاووڵاتییەکی کۆمەڵگاکەی پێویستی بە هەردوو ئەم پێکهاتە هەبوو. بەم شێوەیە پانئیسلامیزم و شەرعییەتخوازی لە لایەك و پان ئێرانیزم و گەورەیی ئێران لە لایەکی دیکەوە لە دەرەوەی ئەم بزووتنەوەیەن. ئەم بزووتنەوەیە لە ڕوانگەی سیاسی و تەشکیلاتییەوە بە تەواوی پێناسە دەکرێت و لە ڕاستیدا جەستەی سەرەکی ئۆپۆزیسیۆنی دژە شاهانەیی لە ئێران پێک هێنا. مەبەستم لەم بەشەی وتارەکەدا شیکارییەک بۆ ڕۆڵی دەورەیی ئەم بزووتنەوەیە و ئاسۆی داهاتووی لە ناخی ئەو قەیرانە سیاسییەی کە لە ئێران دەستی پێکردووە، بخەمەڕوو.

بزوتنەوەی ئیسلامیی نیشتمانی: فرەچەشنی ڕێکخراوەیی

پێش ئەوەی بچینە پێشەوە، با کەمێک زیاتر وێنەی خۆمان لەم نەرەیەدا ڕوون بکەینەوە. لە رووی گرووپی حیزبی و ڕێکخراوەیی، ئەم بزووتنەوەیە لە ڕادەبەدەر هەمەچەشن و فراوانە. حیزبی توودە و بەرەی نەتەوەیی کە پایە سەرەکییەکانی ئەم ئەردوگایە بوون، لە ماوەی ٢٠ ساڵی دوای ٢٨ی ئابدا ڕووخان و کۆمەڵێک گرووپی بەرفراوانیان بەجێهێشت. گرووپبەندییەکانی ئەمڕۆی بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی، پارچە و پارچەی سیاسین کە لە ئەنجامی هەوڵەکانی ئەم دوو پایەی ئۆپۆزیسیۆنی نەریتی ئێرانەوە سەرچاوە دەگرن. بەرەی نەتەوەیی (بە لقە مەزهەبیەکانیشەوە) و حیزبی توودە سەکۆی پێکهاتن و گەشەکردن و دەربڕینی سیاسیی ئەم بزووتنەوەیە بوون. فیدای و موجاهید لە ساڵانی دوای پاشەکشەی حیزبی توودە و بەرەی نەتەوەیی، بەشە ئەرگانیکییەکانی ئەم بزووتنەوەیەیان پێکهێنا. ڕەوتە ئیسلامییە نەتەوەییەکان (وەک بزووتنەوەی ئازادی و موجاهیدین و شوێنکەوتوانی دیکەی شەریعەتی، ئیسلامییەکان لە "مۆدێرنیتە"وە – بە پێچەوانەی هەڵەی پان ئیسلامی و شەرعییەتی چی)، بەشێک بوون لەم بزووتنەوەیە. تەواوی بزووتنەوەی ماویییەکان لە ئێران بە ڕێکخراو و دەستە جۆراوجۆرەکانیەوە سەر بەم ئەردوگایە بوون. کۆنفیدراسیۆنی خوێندکارانی سەردەمی کۆن و دابەشبوونی کۆماریخواز و سۆسیالیستەکانی پێشوو و خاتەمی چێکتوندڕەوەکان کە لەی چونەتە دەرەوە، زۆربەی گرووپەکانی نەریتی فیدای و ڕەوتە لاوەکییەکانی تری وەک ڕێگای کرێکار هەموو پارچەکانی ئەم کەمپەن. کایەی هونەری و ئەدەبی "پابەند" و ئۆپۆزسیۆن لە ئێراندا لە بنەڕەتدا زاڵ بووە بەسەر ئەم بزووتنەوەیەدا. ناوەندی نووسەران ناوەندێکی گرنگی ئەم بزووتنەوەیە. و دواجار ئاڵای دووەمی خورداد ئەو ئاڵایە کە ئەمڕۆ بە شێوەیەکی سەرەکی بە یەکەیزی ئەم بزووتنەوەیە بەرز دەکرێتەوە.

لە یەکەم نیگادا، ڕەنگە زاراوەی "بزووتنەوە" بۆ ئەم مەودای هێزانە ڕەوا نەبێت. چۆن دەتوانین ئەو بزووتنەوەیەی کە بانگەشەی ئەوە دەکەین بابەتییەتی چینایەتی مێژوویی خۆی لەدەست داوە و تەنانەت لە سەرمایەداریی ئەمڕۆی ئێراندا بناغەیەکی چینایەتی دیاریکراوی نییە، بە بزووتنەوە ناو ببەین؟ چۆن دەتوانین بزووتنەوەیەک کە (وەک لە خوارەوە دەڵێم) ئایدیاڵ و پرسێکی ئابووری و بەرنامەیەکی کۆمەڵایەتی کە شایەنی ڕەچاوکردنی تێدا نییە ناوی ببەین، بە بزووتنەوە؟ وە لە کۆتاییدا، چۆن دەکرێت ئەم بازنە فراوانە لە پارت و گرووپە سیاسییەکان، کە لە ڕووی تایبەتمەندی ئایدیۆلۆژی فەرمی و پاشخانی سیاسی و پراکتیکی و نەریتی ڕێکخراوەییەوە ئەوەندە هەمەچەشنن و زۆرجار تەنانەت بە خوێناویترین شێوازەکانیش ڕووبەڕووی یەکتر بوونەتەوە، بە بەشەکانی بزووتنەوەیەک ناوببەین؟

بە بڕوای من سەرەڕای هەموو دووبەرەکی و ململانەی ناوخۆیی، ئەم ڕیزو هێزەکان بزووتنەوەیەکی سیاسی پێناسەکراو دروست دەکەن و پێکەوە کاردەکەن بۆ بەدیهێنانی ئاسۆیەکی سیاسی دیاریکراو لە ئێراندا. ئەم ڕیزە لەسەر باکگراوندێکی هاوبەشی ئایدیۆلۆژی و تایبەتمەندی سیاسی و فەرهەنگی دامەزراوە و لە قەیرانی سیاسی ئێستای ئێراندا کەم تا زۆر وەک بزووتنەوەیەکی یەکپارچە دەردەکەوێت و چارەنووسێکی هاوبەش چاوەڕێی دەکات.

دوو جەمسەر لە بۆرژوازی سەدەی بیستەمی ئێران

بزووتنەوەی نەتەوەیی-ئیسلامی، و مەودای بەرفراوانی حیزب و گرووپەکانی لە ئێران لە دەیەکانی ڕابردوودا، بە بڕوای من، دەرئەنجامی لێکترازانێکی بنەڕەتییە لە بزووتنەوەی بۆرژوازیدا کە چووە ناو شۆڕشی دەستوورییەوە. ئاسۆی دەسەڵاتداری شۆڕشی دەستوری ئاسۆیەکی بۆرژوازی بوو. ئەمە بزوتنەوەیەك بوو بۆ ئەوەی ئێران بکرێت بە "وڵات" و دروستکردنی "دەوڵەت"ێکی مۆدێرن و بەهێزکردنی بناغەکانی خاوەندارێتی و مافە تاك و مەدەنییەکان و دامەزراندنی یاسا. پێشهاتگەلێک کە پێشمەرجێکی گرنگ بوون بۆ پێکهێنانی بازاڕێکی ناوخۆیی و گەشەی سەرمایەداری لە ئێراندا. ئەم شۆڕشە دەیویست کۆمەڵگایەکی دواکەوتووی فیوداڵی و خێڵەکی بهێنێتە ناو سەردەمی سەرمایەداری. شۆڕشی دەستووری بۆ گوڕدانێ درێژی و پانی و ڕەهەندێ بە بایەخەکانی بۆرژوازی ڕەسەنی ئێران، بزووتنەوەیەک بوو کە ئاسۆیەکی بۆرژوازیی هەبوو و بۆ پێشخستنی پەیوەندیی سەرمایەداری لە ئێراندا. وە سەرەڕای هەموو هەستی دژە کۆلۆنیالیزم و تەنانەت

دژە بیانی لە ڕیزەکانی دەستوورخوازاندا، ڕۆژئاوا مۆدێل و کەمپاسی ئەم بزووتنەوەیە بوو، چ لە سیستەمی ئیداری و چ لە پێوەرە سیاسی و یاساییەکان و چ لە بواری بەرهەمهێنان و ئابووریدا. مۆدێرنیزاسیۆن، پەرەسەندنی تەکنەلۆجیا و زانست، عەلمانیەت، ناسیۆنالیزم و لیبرالیزم پێکهاتە سەرەکییەکانی ئاسۆی حوکمڕانی ئەم بزووتنەوەیە بوون. ئیسلامیزم و ڕۆژهەڵاتناسی و دژە مۆدێرنیزم نەك هەر لەم بزووتنەوەیەدا جێگەیان نەبوو، بەڵکو ئاڵای ئۆردوگای بەرامبەر بوو، واتە ئۆردوگای کۆنەپەرستی ئایینی و شاهانە.

هەر زوو ئەوە ڕوون بووەوە کە دروستکردن و فراوانکردنی ژێرخانی ئابووری و ئیداری بۆ گەشەی سەرمایەداری و تەنانەت دواتریش لەناوچوونی پەیوەندییە موڵکدارییەکانی پێش سەرمایەداری، لە ئێراندا لە ڕێگەی شۆڕشێکی بۆرژوازییەوە ڕووی نەداوە، بەڵکو لە ئەنجامی پرۆسەیەکی بیرۆکراسی بووە لە سەرەوە کە نەک هەر ستەمکاری سیاسی زیندوو دەکاتەوە و دەیهێڵێتەوە، بەڵکو دەیکاتە گرنگترین ئامرازی ئەندازیاری کۆمەڵایەتی و ئابووری و کولتووری سەرمایەداری. بە کودەتاکەی ڕەزاخان ئاسۆیەکی دیکە بۆ پێکهێنانی سەرمایەداری لە ئێران کرایەوە. ئاسۆیەک کە تەنانەت بە هەندێک لە لایەنگرانی دەستوورخوازیش پراکتیکیتر و خواستراوتر دەرکەوت. لەم دووەیانەدا بۆرژوازی ئێران لە ڕوانگەی سیاسییەوە بە جددی بەسەر دوو جەمسەری سەرەکیدا دابەش بوو. لە جەمسەرێکدا، نەتەوەسازیی سەرمایەداری بەرەو ڕۆژئاوا ئاراستە دەکرا، گەشەی سەرمایەداری لە هاوپەیمانی لەگەڵ ڕۆژئاوا و وەک بەشێک لە مۆدێلی ئیمپریالیستی جیهان گەڕا بە هێڵی فەرمی حکومەتی پاوانخواز لە ئێراندا. مۆدێرنیزاسیۆنی ئیداری، سیکۆلاریزم، نزیکی لە زلهێزەکانی ڕۆژئاوا و پەیڕەوکردنی مۆدێلی ڕۆژئاوا لە پەیوەندییە کۆمەڵایەتییەکان و ستانداردە فەرهەنگییەکان و دابینکردنی ژێرخانی ئابووری و بەرهەمهێنان بۆ گەشەی سەرمایەداری لە ئێران لە چوارچێوەی دابەشکردنی کاری جیهانیی هەبوو، بوو بە ئاڵای پاوانخواز دەوڵەت و بەرگریکارەکانی. لە جەمسەری بەرامبەردا وردە وردە سوپایەک دروست بوو کە ئاڵای دژایەتی ستەمکاری شاهانە و بەرگریکردن لە لقە ڕەسەنەکانی بەرهەمهێنانی سەرمایەداری و کاڵا لە دژی سەرمایەی بیانی و قۆرخکاری گرت. دژی مۆدێرنیزاسیۆن و خۆرئاواییکردنی حکومەت، لەم ئۆپۆزیسیۆنەدا توخم و ئاسۆی دژە ڕۆژئاوایی و ڕەسەن و ئایدیۆلۆژیای ڕۆژهەڵاتخواز گەشەیان کرد. تەنانەت شەرعییەتی ئیسلامگەرایی و دژەئیسلامیزم (بە هێمای خومەینی و دژایەتی ئەو بە دابەشکردنی زەوی و مافی دەنگدانی ژنان) بە غوسەی "ئۆپۆزیسیۆن" و

پێشکەوتنخوازی غوسڵ کرا و وەک نۆژەنکردنەوەیەک ناسێندرا. ئەم سوپایە لە تەواوی قۆناغی دەسەڵاتی پاشایەتیدا، سەکۆی سەرەکیی ئۆپۆزیسیۆنی نەتەوەیی و حیزبە دژە دەسەڵاتخوازەکانی ئێران بوو. ئەم سوپایە حیزبی جۆراوجۆری بەرهەم هێناوە. بەڵام لە پشتی هەموو ئەم گرووپەوە، مرۆڤ دەتوانێت بە ڕوونی ئەم پلاتفۆرمە سیاسییە تاکە و هاوبەشە ببینێت. تەنانەت حیزبی توودە و بەرەی نەتەوەیی کە لەسەر کاغەز و لەسەر بنەمای ئایدیالی سەرکردەکانیان لە ڕابردوودا، دەکرا پێش ۲۸ی ئاب بە حیزبی مۆدێرنیست و عەلمانی هەژمار بکرێن و دواجار چارەنووسی ئابووری ئێرانیان لە چوارچێوەیەکی جیهانیدا بینی، تەنیا بە دانانی خۆیان لە چوارچێوەی ئەم ناڕەزایەتییە ڕۆژهەڵاتییانەی سەرمایەداری ڕەسەن و بە قبوڵکردنی بنەماکانی ڕەخنە و جیهانبینیی ئەم ئۆردوگایە، بوونە بزووتنەوەی جەماوەری. لە دوای ۲۸ی مرداد و بە تایبەتی دوای چاکسازییەکانی زەوی و زاری ساڵانی ۱۳۴۱-۱۳۴۷، زاڵبوونی ئایدیۆلۆژیی ئەم ئاسۆیە بەسەر ئۆپۆزیسیۆنی دژە شاهانەدا بڕیاری لەسەر درا. و دواجار لەگەڵ ڕووخانی ڕژیمی پاشایەتی و دامەزرانی کۆماری ئیسلامی، ئەم هێڵە بە ماوەیەک بوو بە ئایدۆلۆژیای ڕەسمی حکوومەت لە ئێراندا.

ماوەی مانگی هەنگوینی ئەم بزووتنەوەیە وەک پشکێک لە دەسەڵاتدا زۆری نەخایاند. لابردنی ئەم بزووتنەوەیە لە حکوومەت بە هێرشی خومەینی بە سەر حکوومەتی بازرگان و کەوتنی دەست پێدەکات، بە دوورخستنەوەی بەنی سەدر یەکلایی دەبێتەوە و بە دڵنیاییەوە بە کۆتایی هاتنی حکوومەتی موسەوی و کۆتایی هاتنی خەتی ئیمام کۆتایی دێت . لێرەدایە کە ئەم بزووتنەوەیە جارێکی تر خۆی لە ئۆپۆزسیۆندا دەبینێتەوە. یەکێیزیی ئەو وشەیەی کە گرووپە ڕەنگاوڕەنگەکانی ئەم بزووتنەوەیە بە بەرگری لە ڕژیمی ئیسلامی سەردەمی خومەینی دەزیبوویانەوە، جارێکی دیکە بەرەو نەمان دەچێت. تاوەکۆ بەرز دەبێتەوە. گۆڕانکاری جۆراوجۆری ڕێکخراوەیی ڕوودەدات. ئێستا لافیتەی دووی خورداد جارێکی دیکە ئەم ڕەوتەی یەکخستووە و گەشبینە بە گەڕاندنەوەی پشکی خۆی لە دەسەڵاتدا.

ئاسۆ هاوبەشەکان

وەک وتم سەرەڕای جۆراوجۆری ڕێکخراوەکان و مێژووی جیاواز، نابێ گومان لەوەدا هەبێت کە بلۆکی نیشتیمانی-ئیسلامی تەنانەت لەمڕۆشدا بلۆک و ئۆردوگایەکە. لە ناوەندی سیاسەتی ئێراندا خێڵێک، عەشیرەتێکی سیاسی گەورە پێکدەهێنن. ئاسۆی کۆمەڵایەتی و پلانی ئابووریان وەک یەکن. ڕەخنەی ئەوان لە مێژووی ئێران تا ئێستا

هەمان شتە. ئەفسانە و قارەمانی دێوە سیاسییەکانیان یەکن. کولتوری ئەوانیش هەر یەکە. ئەخلاقیان وەک یەکە. جەژن و سا□□ژی سیاسی هاوبەشیان هەیە. یەک گەنجینەی ئەدەبیان هەیە. شاعیر و نووسەر و سینەماکارانیان یەکن. پیرۆزییە سیاسی و کۆمەڵایەتییەکانیان وەک یەکن. سیاسەتی دەرەوەی ئەوانیش هەر یەکە. قسە لەگەڵ یەکتر دەکەن، پێکەوە لە دیالۆگ و "یەکڕیزی کردار"ی هەمیشەیی شەڕ دەکەن، هێز بە یەکتر دەدەن و هێز لە یەکتر وەردەگرن. دوژمنەکانیان هەمیشە هاوبەشن و دۆستەکانیان هەمیشە هاوبەشن. زاراوە و زمانی سیاسی ئەوان وەک یەکن. نوێژخوێنانیان "ئێران بۆ ئێرانیەکان" دەزانن و چەپەکانیان بەردەوام چاویان لەوەیە کە کەس سوکایەتی بە "ئایینی جەماوەر" و "ئیسلامی پێشکەوتنخواز" نەکات! سەرەڕای هەموو دوورییەکی ڕێکخراوەیی و گروپییان، ئەوان "کەسێکی ناوخۆیی"ن لەگەڵ یەکتر. ڕێککەوتنێکی دەستج□معی ڕانەگەیەندراو، نەریتێکی سیاسی هاوبەش پەیوەندییەکانیان لەگەڵ یەکتر و کاردانەوەی هیستریکی هاوبەشیان بۆ بزووتنەوە "ناناوخۆییەکان" (وەک کۆمۆنیستە کرێکاریییەکان) ڕێکدەخات و ئاراستەیان دەکات.

بوونی ئەم گرووپە جۆراوجۆرانە لە ژێر ئاڵای دووی خورددا و بەرگریکردن لە خاتەمی، ڕێکەوتێکی سیاسی نییە یان وەک هەندێک کەس پێیان وایە دەرئەنجامی پەتای "پراگماتیزم" و "دوورکەوتنەوە لە تونددوتیژی" لە ئۆپۆزیسیۆنی ئێراندا نییە. ئەمە یەک ڕەوتی کۆمەڵایەتییە. با ئەم یەکڕیزی و خزمایەتیی□ سیاسیی□ لە ئاسۆی سیاسی و ئابووری و فەرھەنگی ئەم ئۆردوگایەدا فراوانتر بکەین. بە تایبەت ئەم تایبەتمەندیانە چارەنووسی ئەم بزووتنەوەیە لە ململانێ چارەنووسسازەکانی داهاتووی ئێراندا دیاری دەکەن.

تێبینی ئەم نوسراوە چاپ نەکراوە و ژمارەی چاپی نیی□،تەنها بۆ بڵاوکردنەوەی لە ئۆنلاین کراوەتە پی دی ئێف
کاوەعومەر

hekmat.public-archive.net #1440fa.html